

RAVINTOLA-ALA JA UUSI TUPAKKALAKI

Sulola Jari

Opinnäytetyö

Tammikuu 2006

JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU

Matkailu-, ravitsemis- ja talousala

Tekijä(t) SULOLA, Jari	Julkaisun laji Opinnäytetyö	
	Sivumäärä 53	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi RAVINTOLA-ALA JA UUSI TUPAKKALAKI		
Koulutusohjelma Palvelutuotannon ja -johtamisen koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) MERTANEN, Enni		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää ravintola-alan yrityksille tärkeiden sidosryhmien asenteita uudistuvaa tupakkalakia kohtaan. Lisäksi haluttiin selvittää, kuinka uusi tupakkalaki vaikuttaisi ihmisten halukkuuteen asioida ravintoloissa.</p> <p>Tutkimusmenetelmiksi valittiin mediatutkimus ja strukturoitu haastattelu. Mediatutkimuksessa etsittiin uutta tupakkalakia koskevia kirjoituksia kolmen eri sidosryhmän ammattilehden vuosikerroista. Kunkin sidosryhmän osalta mediatutkimuksen tuloksista laadittiin SWOT-analyysit. Haastattelun tulokset esitetään taulukkoina.</p> <p>Mediatutkimuksen perusteella saatiin selville, että yrittäjät ovat varsin epäluuloisia uutta lakia kohtaan. He epäilevät uuden lain vaikuttavan negatiivisesti asiakasmääriin ja -viihtyvyyteen ravintoloissa. Henkilöstö on asiasta samoilla linjoilla, mutta pitää uutta lakia kuitenkin tärkeänä, pääasiassa sen työolojen terveellisyyttä edistävien seikkojen takia. Myös terveystutkijat ovat terveysvaikutusten valossa vakuuttuneita uuden lain tarpeellisuudesta.</p> <p>Yleisön haastattelun perusteella voidaan sanoa, että uusi tupakkalaki ei tule vähentämään anniskeluravintoloiden asiakasmääriä. Vaikutus saattaa olla päinvastainen. Erityisesti keski-ikäiset uskoisivat käyvänsä ravintoloissa useammin kuin ennen lain muutosta. Suurin osa tupakoitsijoistakin uskoo viihtyvänsä tupakkatilalla varustetuissa ravintoloissa yhtä usein kuin ennen lakimuutosta. Lain kovimpia vastustajia ovat tupakoitsijat ja nuoret. Kaiken kaikkiaan odotettavissa on, että lain vastustus vähenee nopeasti lain käyttöön oton jälkeen. Näin on tapahtunut muissakin Euroopan maissa. Myös vaikutukset ravintoloiden myynteihin ja asiakasmääriin ovat esimerkkimaissa olleet odotettua vähäisempiä.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Tupakkalaki, lainsäädäntö, ravintola-ala, ravintola, asenteet		
Muut tiedot		

Author(s) SULOLA, Jari	Type of Publication Bachelor's Thesis	
	Pages 53	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title RESTAURANT BUSINESS AND THE NEW TOBACCO LAW		
Degree Programme Degree Programme in Service Management		
Tutor(s) MERTANEN, Enni		
Assigned by		
<p>Abstract</p> <p>The aim of this work was to study the attitudes toward the new law prohibiting smoking in restaurants and other work associated places in Finland. It was also studied how the new law will affect customer's visits to restaurants and bars.</p> <p>The chosen work methods were media research and structured interview. The media research was conducted by reading through volumes 2004 – 2005 of four professional journals, and writing down all the comments concerning the new tobacco law in Finland. The comments found were then analyzed by SWOT analysis. The results of the analysis are presented in tables.</p> <p>The media research revealed that according to the entrepreneurs the new law would affect negatively the restaurant sales and the comfort felt by the customers. The restaurant personnel saw the new law in the same way as the entrepreneurs, with the exception of the positive health effects on their work environment. The health researchers welcomed the new law because of its positive health effects for both the personnel and the public.</p> <p>As the interview results showed, the new law will only have a minor effect on sales in the restaurant business if any effect at all. Particularly the middle-aged people think that the new law will have a positive effect on their frequency of visits to the restaurants. Even most of the smokers think that the new law will not affect much their frequency of visits to the restaurants. Young people and smokers are the groups that mostly resist the new law. But as the example of other European countries shows, it can be expected that the resistance against the law will quite rapidly turn to positive as the law will go into effect. The effects on sales and frequency of customer visits have also been smaller than expected.</p>		
Keywords Tobacco law, legislation, restaurant business, restaurant, attitudes		
Miscellaneous		

Sisältö

1 ASEENTEET TUPAKKALAKIA KOHTAAN	1
1.1 Tutkimusprosessi	2
1.2 Tutkimusongelmat, työn tavoite ja rajaus.....	3
1.3 Tutkimusmenetelmät.....	4
2 RAVINTOLA-ALA SUOMESSA.....	8
2.1 Suomalaiset ravintolat juomapainotteisia	8
2.2 Ravintola-alan rakenne	11
2.2.1 Ravintola-alan myynnit.....	12
2.2.2 Ravintola-alan työllisyys.....	13
2.3 Ravintola-alan ennakoitu kehitys	13
3 TUPAKKALAKIUUDISTUS.....	14
3.1 Tupakkalainsäädäntö Suomessa	15
3.2 Ehdotetut muutokset tupakkalakiin.....	19
3.3 Tupakkalainsäädäntö muualla.....	21
3.3.1 Norja.....	21
3.3.2 Irlanti	21
3.3.3 Ruotsi	22
3.3.4 Espanja	22
5 SUOMALAISTEN AMMATTILEHTIEN NÄKEMYS KIRISTYVÄSTÄ TUPAKKALAINSÄÄDÄNNÖSTÄ.....	23
5.1 Ravintola-alan yrittäjien asenteet.....	24
5.2 Ravintola-alan henkilöstön asenteet	27
5.3 Terveystutkijoiden asenteet	31
6 YLEISÖN ASEENTEET.....	33
6.1 Haastateltujen taustatiedot.....	34
6.2 Asiointi seurustelu- ja juomaravintoloissa	35
6.3 Tupakkalain muutoksen vaikutukset ravintolakäynteihin.....	36
6.3.1 Erillinen tupakkatila	36
6.3.2 Täyskielto.....	38
6.3.3 Täyskielto ruokaravintoloissa.....	40
7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	41
LÄHTEET	48
LIITTEET	

1 Asenteet tupakkalakeja kohtaan

Kaavaillut kiristykset pudottaisivat entisestään alkoholi-veromuutosten jo alentamaa myyntiä. Tämä vaikeuttaisi varmuudella alan kykyä työllistää. Uskon sen myös vähentävän jo olemassa olevia työpaikkoja. Käsittääkseni näin on jo tapahtunut esim. Irlannissa. (Honkakumpu 2004, 24–25.)

Päädyin valitsemaan opinnäytetyöni aiheen pääasiassa kahdesta syystä. Ensimmäisenä siksi, että aihe oli ja on yhä tämän työn valmistuessa ajankohtainen. Aloittaessani työtäni tupakkalain kiristämisestä oli juuri aloitettu vakava keskustelu. Työni valmistumisen aikoihin asiasta on tehty jo ensimmäisiä päätöksiä hallituksessa, ja esitetty uuden lain voimaantuloon liittyvää aikataulutusta. Toinen peruste työni aiheen valinnalle on se, että uusi tupakkalaki tulee varmasti koskettamaan koko ravintola-alaa muun muassa vaikuttamalla työllisyyteen, alan myyntiin ja rakenteeseen. Kaikki ravintola-alalla toimivat tahot tulevat kokemaan lain muutoksen vaikutuksen ainakin jollakin tavalla toimintansa. Jälkimmäisen perustelun motiivina on ennen kaikkea oma kiinnostukseni sekä koulutukseni, joka on innostanut minut tutkimaan laajoja kokonaisuuksia.

Uudistuvasta tupakkalakeista on kirjoitettu varsin ahkerasti lehdistössä ja se on ollut esillä medioissa. Suomessa alalla pelätään, että uusi tupakkalaki voimaantullessaan vähentää asiakkaita ja kokonaisyhteistyä. Lähtöoletukseni on myös, että ravintola-alan työntekijät ovat peloissaan työpaikkojensa puolesta, mikäli uusi tupakkalaki astuu lähivuosina voimaan. Lisäksi syynä aihevalintani on se, että tupakkalakeista ja sen vaikutuksista on toistaiseksi saatavilla melko vähän ja hajanaista tietoa. Ihmiset olettavat, vailla täsmällistä tietoa, lainmuutoksesta johtuvan erilaisia asioita. Opinnäytetyöni tarkoituksena on mediatutkimuksella ja haastattelulla selvittää, minkälaisia pelkoja suomalaisella ravintola-alalla uudistuvaa tupakkalainsäädäntöä kohtaan on ja toisaalta vastata, onko näihin pelkoihin todella aiheita.

Työhön sisältyvä haastattelu suoritettiin Jyväskylän keskustassa ja haastateltavia henkilöitä oli kaiken kaikkiaan sata. Koska haastatteluita tehtiin niin pitkään, että halutun suuruinen otos saatiin haastateltua, ei vastausprosenttia voida laskea.

Tutkin myös valittuja suomalaisia ammattilehtiä vuosilta 2004 ja 2005. Valitsin lehdet niin, että ne edustavat yrittäjien kannalta tärkeitä sidosryhmiä. Terveystutkijoita työssäni edustavat Dialogi - ja Kansanterveys - lehdet, yrittäjä Vitriini - lehti ja ravintola-alan henkilöstöä PAM - lehti. Etsin lehdistä sidosryhmien kommentteja uutta tupakkalakia kohtaan.

Tutkin aihetta yritysten näkökulmasta, sillä uskon tulevaisuudessa ryhtyväni ravintola-alan yrittäjäksi tai päätyväni esimieheksi alan yritykseen. Näkökulmaa perustelen lisäksi sillä, että yritykset ovat hyvin keskeisessä asemassa niin lakia suunniteltaessa kuin sitä käytännössä toteutettaessa. Yritysten toimintalinjauksista riippuu se, miten henkilökunnan työolot ja asiakaspalvelu järjestetään. Työni tavoitteena on asennekartoituksen ohella myös arvioida mahdollisen lain seurauksia Suomessa.

1.1 Tutkimusprosessi

Tutkin tässä työssä ravintola-alan eri osapuolten asenteita tupakkalain muutosta kohtaan. Ensimmäisen kontaktin aiheeseen sain vuoden 2004 alkupuolella, luettuani artikkelin lain muutoksesta Irlannissa. Sittemmin etsin opinnäytetyön aihetta ja Jyväskylän ammattikorkeakoulun opettajan esittämänä perehdyin lakimuutokseen. Aihe kiinnosti minua ja päätin tarttua siihen. Alusta asti tavoitteenani oli aiheen tarkastelu laajassa mittakaavassa. En halunnut keskittyä tupakkalain muutoksen vaikutuksiin pelkästään jonkin ravintola-alan osapuolen, kuten palveluita käyttävän yleisön, keskuudessa. Tarkoitukseni oli, että muidenkin osapuolten näkemykset tulisivat esille.

1.2 Tutkimusongelmat, työn tavoite ja rajaus

Perehdyttyäni uusiutuvan tupakkalain ympärillä vellovaan mediakeskusteluun havaitsin, että ravintola-alan eri osapuolilla on erilaisia mielipiteitä kyseisestä aiheesta. Halusin selvittää, kuinka yhtäläisiä tai eriäviä nämä mielipiteet ja asenteet ovat. Työni tutkimusongelmat ovat hahmottuneet aihetta koskevasta keskustelusta ravintola-alan lehdissä ja ovat mielestäni tärkeitä ravintola-alan yrittäjien kannalta. Työni keskeisimmät tutkimusongelmat ovat:

- Minkälaisia ovat eri osapuolten asenteet uutta tupakkalakia kohtaan?
- Kuinka paljon ravintola-alan yrittäjien pelkoihin on aihetta?
- Miten uusi laki vaikuttaa yleisön halukkuuteen asioida ravintoloissa?

Tutkimusongelmat on rajattu niin, että käsittelyssä ovat ne oleelliset kysymykset, jotka ravintola-alan yrittäjiä lehtikirjoittelun mukaan eniten askarruttavat. Jos ratkaisuja ei löydetä tai ongelmia tiedosteta, tulevaisuus saattaa tuoda mukanaan monenlaisia vaikeuksia yrittäjille. Tutkimuskohteeseen liittyvä ongelmien kenttä on kokonaisuudessaan luonnollisesti melko lailla edellä esitettyä laajempi.

Vaikka tutkin työssä useiden sidosryhmien asenteita, keskityn kuitenkin pääasiassa yrittäjien kannalta olennaisiin seikkoihin. Tämä rajaus on syytä tehdä, jotta työlleni hahmottuu selkeä näkökulma. Lisäksi tutkittaviksi sidosryhmiksi on valittu yrittäjien kannalta vain oleellisimmat. Esimerkiksi yhteiskunta sidosryhmänä on jätetty pois, sillä vaikka yhteiskunnan toimenpiteillä luonnollisesti on suuri vaikutus yritystoimintaan, on sen asenteita vaikea mitata ja sen yritykselle tärkeän verkoston tutkiminen ja hallinta kattavasti näin pienimuotoisessa tutkimustyössä mahdotonta.

Olen keskittynyt työssäni tarkastelemaan pääsääntöisesti alkoholitarjoilulla toimeentulevien yritysten toimintaedellytyksiä sen takia, että ruokaravintoloissa tupakan poltto ja sen savusta johtuvat haitat ovat jo pitkään olleet melko vähäisiä. (Reijula 2004a, 32 - 34). Ravintolan savuttomuus tuntuu myös vai-

kuttavan varsin vähän asiakkaiden ruokaravintolavalintoihin, vain noin 15 prosenttia asiakkaista kokee savuttomuuden tärkeäksi (Lankinen 2004b, 37). Oletan siis ruokaravintoloiden kärsivän lain uudistuksesta vähemmän kuin ravintoloiden, joiden myynti perustuu pääosin alkoholitarjoiluun.

Työn tavoitteena on selvittää aiheen ympärillä leijuvaa asenneilmastoa. Yrittäjien on ensiarvoista tietää tärkeimpien sidosryhmien asenteet uutta lakia kohtaan, sillä tämä auttaa heitä tulevan toiminnan suunnittelussa. Tavoitteena on myös yrittäjien uudessa laissa näkemien uhkien, mahdollisuuksien, heikkouksien ja vahvuuksien kartoittaminen sekä näihin vastaavan jonkinlaisen tulevaisuuden vision rakentaminen.

1.3 Tutkimusmenetelmät

Tämä työ perustuu yhtäältä ammattilehtikirjoittelun tutkimiseen ja toisaalta haastatteluun. Valitsin mediatutkimuksen työni välineeksi siitä syystä, että ravintola-alan kaikkien eri osapuolten asenteita olisi esimerkiksi kyselytutkimusta tekemällä varsin työlästä koota. Mediatutkimus ei välttämättä anna tutkimusta aiheesta aivan täsmällistä tietoa, mutta työni onkin pikemmin tarkoitus olla kokoava.

Haastattelu

Päätin sisällyttää työhöni myös yleisön mielipiteitä luotaavan haastattelun. Tämän tein siinä uskossa, että pelkkä mediatutkimus saattaisi tuoda tuloksia, joiden käyttöarvo olisi yrittäjille melko vähäinen. Mediatutkimuksen ja haastattelun yhdistävä työ tuo julki alalla vallitsevia asenteita ja myös toivottavasti antaa yrittäjille konkreettisia vastauksia siitä, miten yleisö tulevaan lakimuutokseen suhtautuu.

Haastattelin 100 satunnaisesti Jyväskylän ydinkeskustasta valittua henkilöä. Haastattelusta ei voi laskea vastausprosenttia, sillä haastattelu oli luonteeltaan kyselyhaastattelu kadulta, ja haastatteluja jatkettiin niin kauan kunnes tarvittava otos saatiin kokoon. Haastatteluja kerättiin marras - ja joulukuun

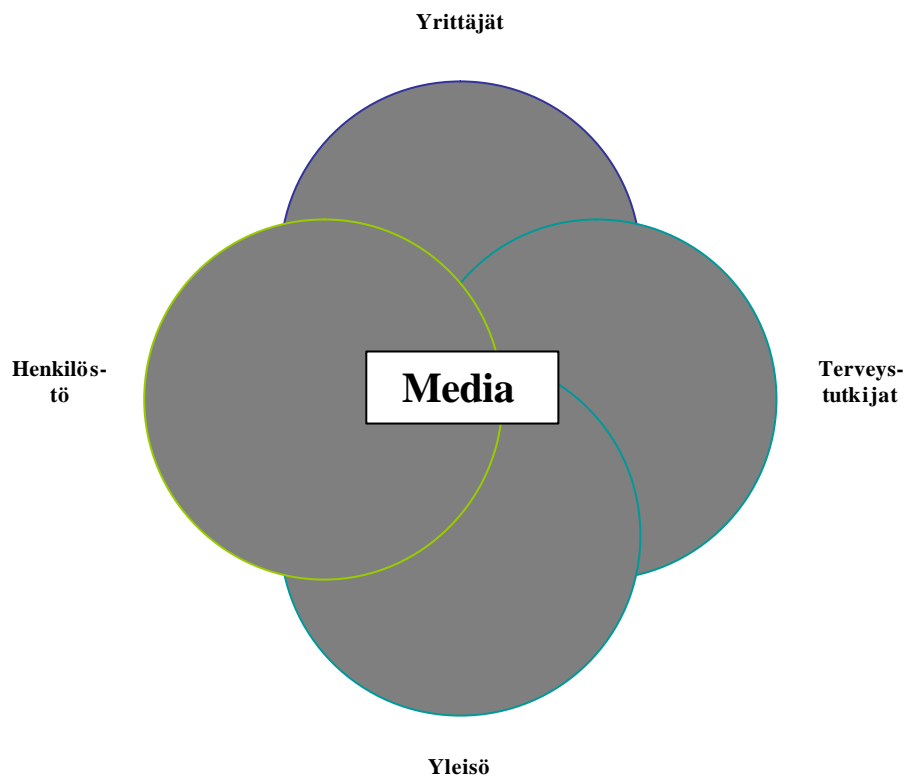
2005 aikana, pääosin keskustan liikekeskusten käytävillä. Haastattelut haluttiin kerätä sisätiloissa, jotta haastateltavilla ihmisillä ei olisi, esimerkiksi kylmästä ulkoilmasta johtuen, kiire pois haastattelutilanteessa.

Haastattelussa on käytetty määrällistä tutkimusmenetelmää muun muassa tulosten nopean ja helpon keräämisen ja analysoinnin takia. Haastattelu on strukturoitu, eli haastateltava valitsee kaikkiin kymmeneen kysymykseen vastaukseksi jonkin annetuista vastausvaihtoehdoista. Määrällistä tutkimusmenetelmää käytettäessä vastataan kysymyksiin, miten moni, miten usein, ja miten paljon. Tulokset esitetään numeerisessa muodossa.

Yhdistän työssäni laadullista ja määrällistä tutkimusta. Laadullisen mediatutkimuksen kautta löytyvät ne kysymykset, joihin haen määrällisellä kyselytutkimuksella tarkkaa, numeerista tietoa. Tutkimukseni voi sanoa olevan kokoavaa tutkimusta, jolla pyritään ymmärtämään ja ennakoimaan ilmiötä nimeltä tupakkalakiuudistus.

Mediatutkimus

Mediassa alan eri osapuolilla on mahdollisuus esittää omat mielipiteensä asioista. Media on yksi foorumi, jossa asioista keskustellaan (KUVIO 2). Medialähteet ovat puolueellisia. Puolueellisuutta esiintyy esimerkiksi sen takia, että eri lähteet palvelevat eri tahojen intressejä. Koska olen halunnut saada tutkimukseeni laajan näkökulman aiheesta, olen päätenyt tutkimaan eri osapuolille suunnattuja lehtiä.

KUVIO 1. Ravintola-ala ja media

Olen käyttänyt asenteiden selvittämiseen SWOT - analyysia. Tutkin valitsemini lehtien vuosikerrat 2004 ja 2005, etsien uutta tupakkalakia koskevia kommentteja. Lehdissä olleet kommentit jaoin sitten taulukoihin sen mukaan, nähtiinkö uudessa laissa vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia vai uhkia. Tällaisesta nelikentästä voi helposti havaita kunkin ryhmän asenneilmaston pääpiirteet.

Tätä lajittelua tehdessä oli välillä vaikeata päättää, sijoittaako jokin lehdessä ollut kommentti uuden lain vahvuuksiin vai mahdollisuuksiin. Päädyin luokittelussa yksinkertaisesti siihen, että mikäli kommentti sisältää viittauksen tulevaisuuteen, on se silloin luokiteltava mahdollisuudeksi tai uhaksi. Mikäli kommentti pidättäytyy nykyhetkessä kommentoiden ainoastaan lain hyviä tai huonoja puolia, sijoitin ne silloin vahvuudeksi tai heikkoudeksi. Joku muu olisi voi-

nut lajitella kommentit erilailla kuin työn tekijä itse, joten tämä ehkä heikentää työn luotettavuutta.

Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida sillä perusteella, onko tutkimus toistettavissa esimerkiksi toisen tutkijan toimesta ja ovatko tulokset tällöin samankaltaisia keskenään. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 216.) Määrällisen tutkimuksen osuus, toisin sanoen haastattelu tuloksineen, on toisinnettavissa. Haastattelun luotettavuuteen tosin voi vaikuttaa se, että Jyväskylä on varsin suosittu opiskelukaupunki. Haastateltava otos pyrittiin valitsemaan katukuvasta satunnaisesti, mutta kuitenkin niin, että eri ikäryhmät ja molemmat sukupuolet olisivat edustettuina. Nuoren ikäryhmän asenteet saattavat silti painottua kyselyssä. Toisaalta juuri nuoret ovat yökerhojen ja diskojen ylivoimaisesti suurin asiakasryhmä ja näin ollen painotus on osittain perusteltua ja myös tarkoituksellista. Tämä on kuitenkin seikka, joka tutkimusta tarkasteltaessa on syytä pitää mielessä.

Luotettavuuteen saattaa vaikuttaa myös haastattelun otoksen melko pieni koko. Tämä saattaa johtaa siihen, että yksittäisten haastateltujen ihmisten mielipiteet kohottavat joidenkin kysymysten tuloksien prosenttiosuuksia liian suureksi todelliseen tilanteeseen nähden. Tulokset eivät ehkä näin ole täysin tarkkoja, mutta ne antavat suuntaa ihmisten mielipiteistä. Pieneen otokseen on ollut syynä muun muassa tutkimuksen tekijän oma kiire saattaa työ valmiiksi.

Haastateltavien haastattelijalle antamia vastauksia saattaa leimata esimerkiksi arkuus kertoa toisen sukupuolen edustajalle avoimesti omaan ravintolakäyttäytymiseen liittyviä asioita. Tässä työssä tämä ongelma on kuitenkin ehkäisty tekemällä haastatteluista puolet nais- ja puolet mieshaastattelijan toimesta.

Myös haastattelun ajankohta vaikuttaa tulokseen. Mikäli haastattelu uusittaisiin esimerkiksi lain voimaan tulon jälkeen, olisivat tulokset varmasti ihmisten muuttuneiden asenteiden takia erilaisia.

Mediatutkimuksen luotettavuutta saattaa heikentää se, että valitsemissani lehdissä on kirjoitettu aiheesta yllättävän vähän. Tästä syystä poikkeavatkin asenteet saattavat painottua tutkimuksessa liikaa. Mediatutkimuksessa on kuitenkin kysymys laadullisesta tutkimuksesta, ja näin ollen kriittisellä ja monipuolisella kohteen tarkastelulla uskon löytäväni todelliset asenteet kaiken kirjoitetun seasta. Myös se, että tutkin ilmiötä eri osapuolten pää-äänenkannattajista tasaa äärimmäisiä asenteita.

2 Ravintola-ala Suomessa

Suomalaisen kulttuurin ja ravintola-alan ominaispiirteillä on tärkeä vaikutus siihen, miten uudistuva tupakkalaki tullaan meillä Suomessa ottamaan vastaan. Tästä syystä olen perehtynyt suomalaisiin juomatapoihin ja ravintola-alan rakenteeseen, myyntiin sekä työllisyyteen Suomessa.

2.1 Suomalaiset ravintolat juomapainotteisia

Suomalaisen mentaliteetin erityispiirteiksi kuvataan humalahakuista juomatappaa, humalaan liittyvää aggressiivisuutta, vaikeutta ilmaista tunteita, ujoutta ja arkuutta sekä pitäytymistä tiukasti laeissa ja määräyksissä. Alkoholin juominen on suomalaisille keino purkaa sisäistä ahdistusta ja eristyneisyyttä. (Syrjänen & Westermarck 1997, 23 - 27.)

Sillanpää (2002) esittää suomalaisen ravintolakulttuurin ja -käyttäytymisen johtuvan pitkälti alkoholipolitiikkamme historiasta. Suomalainen ravintolakulttuuri oli vahvan raittiusliikkeen johdosta hyvin pitkään ankaran säännöstelyn alaisena. Muun muassa vuonna 1919 voimaan astunut kieltolaki kielsi aikanaan alkoholin valmistuksen, myynnin, varastoinnin ja kuljetuksen muussa kuin lääketieteellisessä, teknisessä tai tieteellisessä tarkoituksessa. Hieman myöhemmin lakia muutettiin niin, että julkisella paikalla juopuneena esiintymisestä tuli rikos, ja yrittäjiä ja yksityishenkilöitä alettiin tarkkailla. Ajan henki oli siis hyvin kielteinen alkoholia kohtaan. (Sillanpää 2002, 53.)

Kieltolain aikana suomalaisten juomatavat raaistuivat. Lakia ei noudatettu, vaan juotiin salaa. Alkoholiamyyniä salaa ravintoloissa ja asiakkaat alkoivat käydä ravintoloissa pääosin päihtymistarkoituksessa. Laki tarkoituksensa vastaisesti teki Suomesta viinaa juovan maan. Alkoholijuomissa alettiin arvostaa lähinnä korkeata alkoholipitoisuutta muiden seikkojen sijasta. Kieltolain ja muun varhaisemman alkoholipolitiikan linjaukset näkyvät Sillanpään mukaan muun muassa humalahakuisuutena edelleen suomalaisessa alkoholikulttuurissa.

Kieltolaki ei lopulta toiminut, se toi enemmän haittoja kuin hyötyjä ja yleinen mielipide oli vahvasti sitä vastaan. Näistä syistä laki kumottiin uudella lailla vuonna 1932. (Emt, 52 - 64.)

Alkoholin kulutus Suomessa

Kuvausta suomalaisten humalahakuisesta juomatavasta tukevat myös sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen STTV:n uusimmat tilastot vuodelta 2005. Alkoholin kokonaiskulutus on ollut Suomessa tasaisessa kasvussa jo vuodesta 1992, jolloin ravintoloiden aukioloaikoja pidennettiin. STTV:n julkaisema tiedote (Hein, Wahlfors & Österberg 2005, 1) osoittaa, että alkoholin kokonaiskulutus nousi vuonna 2004 edellisestä vuodesta lähes 10 prosenttia. Suomalaiset joivat vuonna 2004 noin 10,3 litraa puhdasta alkoholia asukasta kohden. Nousu johtui pääosin alkoholiveron alenemisesta ja siitä, että keskiolutta käytettiin paljon elintarvikeliikkeiden tarjoustuotteena. Kokonaiskulutusta lisäsi myös tilastoitamaton alkoholin kulutus. Tilastoimattoman alkoholin kulutus lisääntyi pitkälti sen takia, että alkoholin tuontikiintiöt muista Euroopan Unionin maista poistettiin. Erityisesti Viron Euroopan Unioniin liittyminen lisäsi alkoholin tuontia Suomeen.

Alkon myynti kasvoi selvästi, 10,3 prosenttia, kun taas anniskelumyynti väheni 3,6 prosenttia. Tämä johtuu siitä, että alkoholin vähittäismyyntihinnat laskivat selvästi enemmän kuin anniskeluhinnat. (Hein ym. 2005, 2.) Merkittävää on, että suomalaisten alkoholinkulutus painottui tiedotteen mukaan edellisvuosia enemmän väkeviin alkoholijuomiin. Taulukko 1 osoittaa, että väkeviä juomia ja väkeviä viinejä suositaan miedomprien kustannuksella.

TAULUKKO 1. *Alkoholijuomien kulutuksen muutos vuosien 2003 ja 2004 välillä* (Hein ym. 2005, 1.)

Väkevät juomat	+17,5 prosenttia
Väkevät viinit	+14,8 prosenttia
Miedot viinit	– 1,0 prosenttia
Siiderit	– 3,7 prosenttia
Long drink – juomat	– 2,7 prosenttia
Mallasjuomat	+4,6 prosenttia
Yhteensä	+6,5 prosenttia

Juomatavat eivät ole eurooppalaistuneet

STTV:n raportissa (Mustonen, Metso, Mäkelä & Simpura 2001, 10 - 12) todetaan, että raittiiden osuus väestöstä on pienentynyt vuosien 1992 ja 2000 välillä 14 prosentista 9 prosenttiin. Raittiiden naisten määrä on lähestulkoon puolittunut, ja sukupuolten välinen ero raittiudessa on liki hävinnyt vuodesta 1992 vuoteen 2000 siirryttäessä. Tämän todetaan osoittavan, että alkoholin käyttö koetaan tavalliseksi ja raittius sen sijaan jopa erottelevaksi tekijäksi väestön keskuudessa. Lisäksi alkoholin käyttöiheyys on vertailuvuosien aikana hieman laskenut. Kaiken kaikkiaan suomalainen juomakulttuuri ei ole vertailuvuosien aikana niin sanotusti eurooppalaistunut, eli alkoholia ei nautita arkisin pieniä määriä ja suhde alkoholiin ei ole jokapäiväistynyt. Raportin mukaan myöskään humalajuominen ei ole vuosien mittaan vähentynyt Suomessa.

Stakesin alkoholitutkimusryhmän erikoistutkijat (Mäkelä & Metso 2005) toteavat suomalaisten alkoholin nauttimisen keskittyvän erityisesti viikonloppuiltoihin. Mäkelän ja Metson mukaan viikonloppuiltoina kotona juominen aloitetaan muutamaa tuntia ennen anniskelupaikkaan siirtymistä.

STTV:n tutkijat kertovat asiakkaiden viihtyvän anniskelupaikoissa nykyään pitempään kuin ennen aukioloaikojen höllentämistä. Asiakkaiden juomiskerrat ovat venyneet aukioloaikojen pidetessä. Juominen ravintoloissa on luonteeltaan erilaista kuin kotona. Ravintolaan lähdetään juhlimaan, tapaamaan ihmisiä ja viettämään vapaa-aikaa, kun kotona juominen liittyy saunomiseen, vierailuihin tai esimerkiksi television katseluun. Tämä selittää osaltaan sitä, että ravintolassa juoneista useammat ovat selkeästi humalassa. Aamuyöllä ravintolassa juojista aiempaa suurempi osa on lisäksi alkoholin riskikäyttäjiä. Usein juominen aloitetaan kotona ja humalatilaa painottuu aamuyölle ravintolaan. (Holmila, Metso & Österberg 2005.)

2.2 Ravintola-alan rakenne

STTV:n mukaan Suomessa oli vuoden 2005 lokakuun lopussa kaiken kaikkiaan 8495 A -, B -, tai C - anniskeluluvuin toimivaa ravintolaa (STTV tilastot 2003–2004). Kuten taulukosta 2 nähdään, A - anniskeluoikeuksilla varustettujen ravintoloiden määrä on viimeisten vuosien aikana kasvanut. Vielä näkyvämpää on C - anniskeluoikeuksin varustettujen, niin sanottujen keskiolutravintoloiden, määrän selvä väheneminen. Tämä on ollut suunta jo 1990 - luvun puolivälistä asti. Syynä tähän on muun muassa se, että keskiolutravintolat ovat hakeneet itselleen laajempia anniskeluoikeuksia.

TAULUKKO 2. *Voimassaolevien anniskelulupien määrissä tapahtunut kehitys viime vuosina* (Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus. Tilastot)

Vuosi	A - anniskeluoikeudet	B - anniskeluoikeudet	C - anniskeluoikeudet	Toimipaikat yhteensä
2003	5086	212	3435	8733
2004	5107	202	3147	8456
2005	5310	226	2959	8495

Viime vuosina syynä keskiolutravintoloiden vähenemiseen on ollut ennen kaikkea alkoholiveron lasku, joka toteutettiin Suomessa vuoden 2004 maaliskuussa. Alkoholien vähittäismyyntihinnat laskivat reilusti, noin 18,4 prosenttia, kun sitä vastoin alkoholien ravintolahintoihin veron lasku toi vain muutaman prosentin muutoksen. Tämä johti siihen, että ihmiset ostivat alkoholia myymälöistä ja keskiolutta elintarvikeliikkeistä ravintoloiden sijaan. Suurin osa C-luvun toimivista ravintoloista ei tarjonnut ruokaa, joten myynti oli ennen veron alennusta perustunut pääasiassa keskioluen myyntiin. Lisäksi näissä ravintoloissa olutta pyrittiin myymään hyvin halvalla hinnalla ja suurella volyyymilla. Kun veroa sitten laskettiin, olivat monet keskiolutravintolat ylitsepääsemättömän ongelman edessä: anniskeluhintoja ei voitu merkittävästi laskea, sillä alkoholien tukkuhinnat laskivat paljon vähemmän kuin vähittäismyyntihinnat. Lisäksi ravintoloilla oli jo ennen alkoholiveron laskua kustannuspaineita esimerkiksi henkilöstön palkkojen nostamiseksi. (Lankinen 2004b.)

2.2.1 Ravintola-alan myynnit

Lankinen (2005) toteaa hotelli- ja ravintola-alan kokonaismyynnin nousseen kuluvan vuoden tammi- ja kesäkuun välisenä aikana noin 3 prosenttia vuoden 2004 vastaavasta ajankohdasta. Kokonaismyynnin 3 prosentin kasvu koostuu sekä myynnin volyymin että myyntihintojen kumpaisenkin noususta 1,5 prosentin verran. Koska alan tarjonta myös vastaavasti nousi, säilyi kapasiteetin käyttöaste lähes ennallaan. (Lankinen 2005, 3.)

A- ja B-oikeuksien toimivien ravintoloiden myynnin arvo kasvoi noin 2 prosenttia. Arvon kasvu koostuu tarjoiluhintojen 0,4 prosentin ja myynnin volyymin hieman alle 2 prosentin noususta. Kapasiteetin käyttöaste jäi lähes viime vuoden tasolle tarjonnan lisääntymisen vuoksi. C-oikeuksien toimiville ravintoloille myynnin arvo ja volyymi supistuivat, sillä tarjoiluhinnat nousivat 1,5 prosenttia. C-oikeuksien toimivilla ravintoloilla viimeinen vuosi on siis ollut kysynnän kehityksen kannalta A- ja B-oikeuksien toimivia ravintoloita selvästi heikompi. Myös C-oikeuksien toimivien ravintoloiden kapasiteetin käyttöaste säilyi viime vuoteen verrattuna ennallaan tarjonnan laskiessa myynnin volyymin noudattaen. (Emt. 3.) Kokonaisuudessaan A-, B- ja C-luvun toimivien

ravintoloiden ravitsemismyynti vuonna 2004 oli 3 224 005 000 euroa (STTV, tilasto).

Pikaruokaloiden ja kahviloiden myynnin arvo kasvoi edellisvuoteen verrattuna 5 prosenttia ja myynnin volyymi 2 prosenttia. Ruokapalveluiden ulkoistumisen myötä henkilöstöravintolasektorilla päästiin 6 prosentin myynnin arvon kasvuun, vaikka toimipaikkakohtainen kehitys olikin arvoltaan ja volyymiltaan vaihua. Hotellien majoitusmyynti nousi edelliseen vuoteen verrattuna 5 prosenttia. (Lankinen 2005, 5.)

2.2.2 Ravintola-alan työllisyys

Kuten taulukko 3 osoittaa, ravintola-alan työllisyyden kasvu jatkui 90-luvulta vuoteen 2002 asti, minkä jälkeen alan työllisyys oli muutaman vuoden laskussa. Ravintola-alan työllisyys kuitenkin nousi vuoden 2005 alkupuolella ensimmäistä kertaa kolmeen vuoteen.

TAULUKKO 3. *Hotelli- ja ravintola-alan työllinen työvoima* (Tilastotietoja vuodelta 2004)

Hotelli- ja ravintola-alan työllinen työvoima	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Työlliset (1000)	59,7	61,9	65,8	68,1	71,5	73,7	75,2	75,8	74,7	73,6
Muutos (%) edellisestä vuodesta		2,2	3,7	6,3	3,5	5,0	3,0	2,0	0,8	-1,5

Työllisyyden kasvuun vaikutti palvelujen kysynnän ohella työn tuottavuuden tasaantunut kasvu. Työtuntien noustessa myös myynnin volyymi nousi liki samaa tahtia, ja näin työn tuottavuus säilyi ennallaan. (Lankinen 2005, 8.)

2.3 Ravintola-alan ennakoitu kehitys

Lankinen (2005) uskoo ravintola-alan myyntikehityksen säilyvän kohtuullisena kuluvan ja ensi vuoden aikana. Ruokamyynnin uskotaan yhä kehittyvän alko-

holimyyntiä suotuisammin. Lähinnä juomatarjoiluun keskittyvien, halvimman hintaluokan ravintoloiden osalta kysyntänäkymät nähdään heikkoina. Tähän vaikuttaa erityisesti alkoholiveron laskun myötä ravintola-anniskelun ja myymälämyynnin välille muodostunut suuri hintaero.

Henkilöstöravintoloiden ja catering - yritysten myyntikehitykseen vaikuttaa ruokapalveluiden ulkoistuminen. Varsinkin kuntasektorilla uskotaan muutosten toteutuvan kuluvaan ja tulevaan vuoteen aikana.

Liikematkailun viime vuonna alkaneen piristymisen uskotaan jatkuvan ja näkyvän majoituskysynnän määrässä ja ravintoloiden edustusksynnässä. Lankinen (2005) ennustaa kansantalouden painopisteen olevan siirtymässä viennin ja investointien kasvuun. Tämä tulee vaikuttamaan edullisesti esimerkiksi majoitusmyyntiin. (Lankinen 2005, 6.)

Hallituksen esityksessä eduskunnalle epäillään lain mukaisen tupakkatilan rakentamiskustannusten nousevan joillekin ravintoloille nousevan niin korkeiksi, että tilan rakentaminen ei kannata. Tällöin edessä olisi tupakoinnin täydellinen kieltäminen kyseisissä ravintoloissa. Tupakointikielto ja ravintolatilojen muuttamisen korkeat kustannukset saattavat johtaa yritysten lopettamisiin ja negatiivisiin työllisyysvaikutuksiin. Lain uskotaan vaikuttavan pahimmin pieniin, asuinrakennuksissa toimiviin ravintoloihin. Vaikutukset tulevat näkymään erityisesti lähioissa ja kasvukeskusten ulkopuolella. (HE 226/2005, 14.)

3 Tupakkalakiuudistus

Vuonna 2004 aikuisista miehistä 27 prosenttia ja aikuisista naisista 20 prosenttia tupakoivat päivittäin. Nuorissa, 15 - 24 vuoden ikäisissä, päivittäisiä tupakoijia oli 21 prosenttia miehistä ja 24 prosenttia naisista. Kun näihin luke- miin lasketaan mukaan satunnaisesti tupakoivat, voidaan katsoa tupakoijia olevan hieman alle kolmanneksen Suomen aikuisväestöstä. (Helakorpi, Patja, Prättälä, Aro & Uutela 2004, 4.)

Miesten tupakointi on Helakorven ja muiden tutkimuksen mukaan vähentynyt 80-luvulta lähtien, mutta pysynyt 90-luvun puolivälistä vuoteen 2004 melko samalla tasolla. Naisten osalta tupakointi sitä vastoin lähti kasvuun 80-luvulla. Kasvu kuitenkin tasaantui 90-luvun alussa ja on siitä lähtien pysytellyt samoissa lukemissa. (Helakorpi ym. 2004, 5.)

Nuorten tupakointi on uusimpien tutkimusten mukaan kääntynyt laskuun. Tupakointi aloitetaan myöhemmin, ja tällä hetkellä päivittäin tupakoivia on yhtä vähän kuin vuonna 1979. Vuoden 1979 lukemat ovat alhaisimmat Suomessa koskaan mitatut. Myös nuorten asenteet tupakointia kohtaan ovat tiukentuneet. Tupakan myyntikiellon alle 18-vuotiaille hyväksyivät haastatelluista nuorista lähes kaikki, tupakointikiellon ravintoloissa ja kahviloissa noin 70 prosenttia haastatelluista. (Rimpelä, Rainio, Pere, Lintonen, Rimpelä 2005.)

Huomionarvoista on, että selvitysmies Kari Reijulan (2004a) mukaan suomalainen ravintolahenkilökunta tupakoi huomattavasti enemmän kuin muu väestö. Ravintola-alalla työskentelevistä miehistä peräti 39 prosenttia tupakoi päivittäin, naisilla vastaava osuus on 35 prosenttia. (Reijula 2004a, 26.)

3.1 Tupakkalainsäädäntö Suomessa

Suomessa vuonna 1976 säädetyin tupakkalain, laki toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi (L 693/1976), tarkoituksena on ehkäistä niitä terveydellisiä vaaroja ja haittoja, joita tupakointi aiheuttaa tai joiden vaaraa se lisää. Tupakkalakia on luonnollisesti täydennetty lukuisia kertoja vuoden 1976 jälkeen. Tässä työssä olen käsitellyt tupakkalakia siltä osin kuin se sivuaa ravintolatoimintaa.

Tupakan ja tupakkatuotteiden myynti ja mainonta

Tupakkatuotteita saa myydä vain vähittäismyyntipakkauksissa, joissa on suomeksi ja ruotsiksi merkinnät tupakkatuotteen aiheuttamista terveyshaitoista, merkinnät tuotteet sisältävän nikotiinin, tervan ja hiilimonoksidin määrästä sekä tuotteen tunnistamista ja jäljittämistä varten tarvittavat tiedot. Tupakka-

tuotteesta ei saa luoda vaikutelmaa, että se on jotenkin vähemmän haitallinen terveydelle kuin jokin muu vastaava tupakkatuote. Tämä liittyy kiinteästi siihen, että tupakkatuotteiden suora ja epäsuora mainonta on kielletty. Tupakkatuotetta ei saa myydä tai luovuttaa kahdeksaatoista vuotta nuoremmalle henkilölle. Jokaisen tupakkatuotteita myyvän elinkeinonharjoittajan on laadittava yritykseensä omalla kustannuksellaan omavalvontasuunnitelma. Omavalvontasuunnitelmassa määritellään tupakkatuotteiden myynnin riskikohdat ja se, miten omavalvontajärjestelmän toimivuus pystytään varmistamaan. Tupakkatuotteita saa myydä automaattista vain, mikäli myynti on valvottua. (L 693/1976, 7 - 11§.)

Väestön suojaaminen tupakansavun aiheuttamilta haitoilta

Ympäristön tupakansavu on syöpävaarallinen aine, jolta suojaamiseen tulee noudattaa työturvallisuudesta annettuja säädöksiä. Tupakointi on tällä hetkellä kielletty sisätiloissa järjestettävissä tilaisuuksissa, joihin yleisöllä on esteetön pääsy sekä työyhteisöjen yhteisissä tai yleisissä ja asiakkaille tarkoitetuissa sisätiloissa. Lisäksi tupakointi on kielletty ravintoloiden baaritskeillä ja pelitiloissa, jos henkilökunnan savuttomia työoloja ei muuten pystytä takaamaan. (L 693/1976, 11a - 12§.)

Sisätilan haltija tai yleisen tilaisuuden järjestäjä voi kuitenkin järjestää tilan, jossa tupakointi on sallittua sillä ehdolla, että savu ei kulkeudu savuttomiin tiloihin. Tämä tila ei kuitenkaan saa olla sellainen tila, joka on pääsääntöisesti tarkoitettu kahdeksaatoista vuotta nuoremmille. Tupakointi sallitaan myös hotellien ja muiden majoitusliikkeiden asiakkaiden majoitushuoneissa sekä tarjoilutilaltaan alle 50 neliömetrin kokoisissa ravintoloissa ja muissa ravitsemusliikkeissä. Jos ravintolan tarjoilutila on suurempi kuin 50 neliometriä, tupakointi voidaan sallia korkeintaan tarjoilutilasta 50 prosenttia kattavalla alueella. Tällöin täytyy kuitenkin huolehtia, ettei tupakansavu kulkeudu savuttomiksi katsottuihin tiloihin. Tarjoilutilalla tarkoitetaan aluetta, joka on varattu ruoan ja juoman nauttimiseen. Samassa ravintolakokonaisuudessa olevat tilat laskeetaan yhdeksi tarjoilutilaksi. Neuvoteltuaan työntekijöiden kanssa työnantaja on velvollinen rajoittamaan tai kieltämään tupakoinnin niissä tiloissa, joissa se haittaa työntekijöitä. Näin on, vaikka alue ei muutoin olisikaan pykälien tarkoit-

tama, pakollisesti savuton alue. Sisätilan haltijan tai yleisen tilaisuuden järjestäjän tulee kieltoimerkein ilmoittaa sekä tilat, joissa tupakointi on kielletty että tilat, joissa tupakointi on sallittu. Jos joku rikkoo tupakointikieltoa eikä kehoituksesta huolimatta lopeta tupakointia, voi tilan haltija tai tilaisuuden järjestäjä poistaa hänet kohtuullisin keinoin alueelta. (L 693/1976, 13§.)

Ohjaus ja valvonta

Lain yleinen johto ja ohjaus kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle. Lain valvonta ja valvonnan ohjaus kuuluvat sitä vastoin Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskukselle. Tuotevalvontakeskus valvoo muun muassa tupakkatuotteiden myyntiä ja mainontaa sekä ohjaa lääninhallituksia. Lääninhallitus ohjaa omalla alueellaan kuntia lain toimeenpanossa. Kunnat valvovat perustamillaan toimielimillä paikallistason toimintaa. Työsuojeluviranomaiset valvovat työyhteisöjä työsuojelulain mukaisesti. (L 693/1976, 14§.)

Kunnan tehtäviin kuuluu omatoimisesti sekä tehtyjen valitusten perusteella suorittaa tupakan myynti- ja varastointipaikkojen tarkastuksia, valvoa tupakan myyntiä ja mainostamista, tupakointikieltoja ja tupakan myynnin omavalvontaa. (L 693/1976, 17§)

Sanktiot

Yrityksen rikkoessa tupakkalakia kunta voi asettaa määräajan, johon mennessä toiminta on korjattava lainmukaiseksi. Kunta ilmoittaa asiasta viralliselle syyttäjälle tai tuotevalvontakeskukselle mikäli toimintaa ei ole korjattu määräaikaan mennessä. Jos tupakkatuotteita mainostetaan tai niiden myyntiä edistetään lain vastaisin toimin, voi tuotevalvontakeskus kieltää osapuolia jatkamasta näitä toimia. Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus voi kieltää lainrikkajalta tupakanmyynnin mikäli tupakkatuote ei täytä lain vaatimuksia,. (L 693/1976, 17 - 18§.)

Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus tai kunta voi tehostaa antamaansa kieltoa tai määräystä uhkasakolla tai uhalla, että määräaikaan mennessä korjaus suoritetaan lainsäätäjän laskuun ja peritään sitten lain rikkojalta.

Tupakkalain vastaisesta rikkeestä voidaan tuomita sakkoon, rikoksesta enintään kahdeksi vuodeksi vankeuteen. (L 693/1976, 20 - 31§.)

Muu tupakkalakiuudistukseen liittyvä lainsäädäntö

Kuten hallituksen esityksestä käy ilmi, käsiteltäessä tupakkalain uudistusta Suomessa on otettava huomioon myös useita muita, välillisesti asiaa koskevia lakeja ja asetuksia. Tällaisia lakeja ja asetuksia ovat muun muassa työturvallisuuslaki, valtioneuvoston asetus työhön liittyvän syöpävaaran torjunnasta, työministeriön päätös syöpäsairauden vaaraa aiheuttavista tekijöistä, laki eräistä naapuruussuhteista, alkoholilaki ja työterveyshuoltolaki. (HE 226/2005, 5 - 7.)

Työturvallisuuslaissa määrätään, että työntajan on mahdollisuuksien mukaan poistettava vaara- ja haittatekijät, kuten tupakansavu, kaikista työtiloista. Laki edellyttää työpaikalla olevan riittävästi ja riittävän puhdasta hengitysilmaa, mikä vaatii hyvää ilmanvaihtoa tai ilmastointia. Laki määrää vielä, että työtilaa siivottaessa työntekijän terveys ei saa joutua alttiiksi vaaralle tai haitalle, vaan esimerkiksi ilman epäpuhtauksien leviäminen hengitysilmaan on estettävä ilmastoinnilla tai asettamalla epäpuhtauksien lähde suljettuun tilaan. (L 738/2002, 8§, 33§, 36§ & 37§) Liki samat asiat sanotaan hieman toisin sanoin *työterveyshuoltolaissa* (L 1383/2001) sekä *laissa syöpäsairauden vaaraa aiheuttaville aineille ja menetelmille ammatissaan altistuvien rekisteristä* (L 717/2001).

Laki eräistä naapuruussuhteista (L 26/1920, 17§) määrää, että kiinteistöä tai rakennusta ei saa käyttää naapurustoa haittaavasti. Tämä pitää sisällään haitallisten aineiden, pölyn, melun, värinän tai muun vastaavan vaikutuksen. Täyskiellon toteutuessa vaarana on, että asiakkaat siirtyvät ulos tupakoimaan ja tästä toiminnasta saattaa syntyä edellä mainitun kaltaisia haittoja naapurustolle.

Alkoholilaki (L 1143/1994, 21§) määrää, että anniskelupaikan tulee soveltua tarkoitukseen ja sitä on voitava valvoa tehokkaasti. Myös kulkua anniskelualueelle ja sieltä pois on kyettävä valvomaan tehokkaasti.

3.2 Ehdotetut muutokset tupakkalakiin

Lakiuudistuksen valmistelu lähti liikkeelle siten, että eri tahoilta esitettiin huolta vuoden 2000 tupakkalakiuudistuksen toimimattomuudesta. Monet yritykset eivät noudattaneet lakia, ja lakia oli käytännössä mahdotonta valvoa. Tästä syystä peruspalveluministeri Liisa Hyssälä kutsui professori Kari Reijulan selvittämään lain toteutumista Suomessa. Reijulan selvityksen perusteella todettiin, että lain muuttaminen on tarpeellista. (Tiedote 202/2004.)

Tämän jälkeen asiaa selvittämään ja lakiehdotusta luomaan perustettiin työryhmä, jossa on edustajia Sosiaali- ja terveysministeriöstä, Suomen Hotelli- ja Ravintolaliitosta sekä Palvelualojen ammattiliitosta. Sosiaali- ja terveysministeriön ravintolatupakoinnin muutosta valmisteleva työryhmä jätti ehdotuksensa peruspalveluministeri Liisa Hyssälälle ja sosiaali- ja terveysministeri Sinikka Mönkäreelle 21.6.2005. (Suomaa, Simonen, Katajamäki, Vuori, Forss, Haverinen, Jokinen 2005, 10.)

Uuteen lakiin on kaavailtu siirtymäaika, jotta ravintolat ehtivät muun muassa toimittaa erillisiin tupakkatiloihin liittyvät järjestelyt. Näillä näkymin laki tulee voimaan siirtymäajan jälkeen 1.6.2007. (Tiedote 567/2005.)

Työn kirjoitushetkellä hallitus oli juuri jättänyt eduskunnalle esityksen uudesta laista. Hallitus ehdottaa eduskunnalle tupakoinnin kieltä ravintolassa. Tupakointi olisi kuitenkin sallittua erityisesti tätä tarkoitusta varten rakennetussa tilassa. Tällainen tila on eristettävä muusta ravintolasta seinillä savun kulkeutumisen estämiseksi. Se rakentaako tupakointitilan vai kieltääkö tupakoinnin ravintolassaan kokonaan, on jokaisen yrittäjän henkilökohtaisesti päätettävissä. Tupakointitilan rakentamiseen tarvitaan rakennuslupa, jota haettaessa tulee esittää asiantuntijan selvitys siitä että tila täyttää annetut kriteerit.

Tilan kokoa ei vielä ole rajoitettu, tilassa tulee kuitenkin olla oma, erillinen ilmanpoisto ulos. Tilaa on voitava valvoa ja rakennuslupahakemukseen tulee liittää omavalvontasuunnitelma tilan valvonnasta. Rakennuslupaviranomainen

voi kieltää tupakointitilan käytön, jos tila tai sen käyttö ei vastaa annettuja vaatimuksia.

Tupakointitilassa ei voi nauttia ruokaa tai juomaa, eikä siellä saa tehdä työtä. Poikkeuksia ovat järjestyksenpito ja siivoaminen, jotka kuitenkin suoritetaan vasta tilan tuuletuksen jälkeen. Sanktiona tupakkalain rikkomisesta voidaan tuomita sakkoa sekä yritykselle että asiakkaalle. (HE 226/2005, 13 - 14.)

Esityksellä uskotaan olevan taloudellisia vaikutuksia. Tupakointitilan ja toimivan ilmastoinnin rakentaminen saattaa nousta kustannuksiltaan monille ravintoloille liian korkeaksi. Erityisesti vanhemmissa rakennuksissa toimiville yrityksille esitys saattaa johtaa tilanteeseen, jossa ainoaksi mahdollisuudeksi jää tupakoinnin kieltäminen ravintolasta kokonaan. Odotettavissa on myös, että osa asiakkaista siirtyy ravintoloista muihin tiloihin tupakoimaan. Näin myös osa alkoholin kulutuksesta on vaarassa siirtyä pois anniskeluliikkeistä. Vaikutusten uskotaan kohdistuvan erityisesti pieniin ja asuinkiinteistöissä sijaitseviin ravintoloihin. Odotettavissa on myös, että vaikutukset ovat suurempia kasvu-keskusten ulkopuolella ja lähiöissä. Esitys saattaa johtaa yritysten lopettamiin ja liikevaihdon pienehtymiseen. Esityksellä uskotaan tästä johtuen olevan myös työllisyysvaikutuksia. Ruokaravintoloihin esityksellä ei ole merkittäviä vaikutuksia.

Esityksellä ravintolatyöntekijät saataisiin suojattua tahattomalta altistumiselta tupakansavulle. Myös ravintolatyöntekijät saataisiin viimein tasa-arvoiseen työsuojelulliseen asemaan muihin ammattikuntiin nähden. Ravintola-ala on 70 prosenttisesti naisvaltainen ala. Esitys parantaisi ammattiryhmän naisten syntysterveyttä. Tupakan terveysvaarojen poistaminen ravintola-alalta vähentäisi sairauspoissaoloja ja parantaisi työterveyttä. (HE 226/2005, 14 - 16.)

3.3 Tupakkalainsäädäntö muualla

Tupakkalainsäädäntö on viime vuosina kiristynyt useissa Euroopan maissa. Alla mainittujen maiden lisäksi muun muassa Viro, Islanti ja Latvia ovat muuttamassa tupakkalakejaan tiukempaan suuntaan.

3.3.1 Norja

Tupakanpolto on Norjassa ollut kiellettyä 1.6.2004 lähtien kaikissa ruokaa tai juomaa tarjoilevissa paikoissa. Kiellosta on ilmoitettava kieltomerkein. Mikäli tupakointikieltoa rikotaan, voi paikan omistaja poistaa kieltoa rikkoneen. Kielion valvonnasta huolehtii paikan omistaja tai haltija. Kiellon rikkomisesta voidaan tuomita sakkoihin. Tupakoitsijat ovat Norjassa omaksuneet uudet säännöt ja tupakkalaki on otettu melko hyvin vastaan. (Reijula 2004a, 18 - 19.)

3.3.2 Irlanti

Täydellinen tupakointikielto työpaikoilla, mukaan lukien anniskelupaikoissa, astui Irlannissa voimaan 29.3.2004. Poikkeuksena laista ovat muun muassa vankilat, poliisiasemat, psykiatriset sairaalat sekä majoituspaikkojen makuuhuoneet. Laki ei kiellä tupakointia myöskään katetuissa ulkotiloissa, joissa mahdollisen seinän pinta-ala kattaa alle puolet alueen kuvitellusta seinäpinta-alasta. Sekä alueet, joissa tupakointi on sallittu, että alueet joissa tupakointi on kielletty, tulee merkitä kyltein. (Public Health (Tobacco) Act, 2002, 30 - 31.)

Vuosikatsaus Irlannista osoittaa, että uutta tupakkalakia noudatetaan. Tupakkalakiin ollaan oltu erittäin tyytyväisiä ja ilmanlaatu pubeissa on parantunut huomattavasti. Peräti 96 prosenttia kaikista irlantilaisista pitää uutta lakia onnistuneena ja tupakoitsijoistakin 89 prosenttia. Asenteet tupakkalakia kohtaan ovat muuttuneet lain käyttöönoton jälkeen myönteisemmiksi kuin aikaisemmin. Ravintolamyynnit ovat kuluneen vuoden aikana laskeneet 4,4 prosenttia, kun edellisenä vuonna laskua oli 4,2 prosenttia. Asiantuntijat ovat ilmoittaneet, että alalla vallitseva laskusuhdanne on useiden seikkojen summa, ei ainoastaan uuden tupakkalain syytä. Palvelualojen työllisyys on tutkimuksen mukaan las-

kenut vuosien 2003 ja 2004 välillä 2,4 prosenttia. (Smoke-Free Workplaces in Ireland; A One-Year Review 2005, 5 - 10.)

3.3.3 Ruotsi

Täydellinen tupakointikielto astui Ruotsissa voimaan 1.6.2005. Tupakointi on kiellettyä ravintoloissa ja kaikissa ruoan ja juoman tarjoiluun ja nauttimiseen tarkoitetuissa tiloissa, poikkeuksena ulkotilat. Norjan ja Irlannin lainsäädännöstä poiketen toimitilojen haltijoilla on oikeus sallia tupakointi tätä varten erikseen rakennetussa tilassa. Tupakointitila saa kattaa vain pienen, määritellyn osan ravintolan tarjoilutiloista. Tupakointitila tulee sijoittaa niin, että kenenkään ei tahtomattaan tarvitse joutua kulkemaan tilan läpi. Tupakointitilaan ei saa tarjoilla, eikä siellä saa nauttia ruokaa tai juomaa. Siellä ei saa myöskään olla viihdytys- tai pelitoimintaa. Tupakointitilan ilmanvaihdon tulee olla järjestetty niin, että tupakansavu ei kulkeudu savuttomiksi tarkoitettuihin tiloihin. Tarjoiluhenkilökunnalle voidaan sallia tupakointitilaan korkeintaan lyhytaikaisia vierailuja esimerkiksi järjestyksen ja siisteyden ylläpitoa varten. Tupakkatilojen sisällyttämistä lakiin perusteltiin muun muassa sillä, että tupakoinnin siirtyminen täysin ulos lisäisi järjestyshäiriöitä. (Reijula 2004a, 19 - 21.)

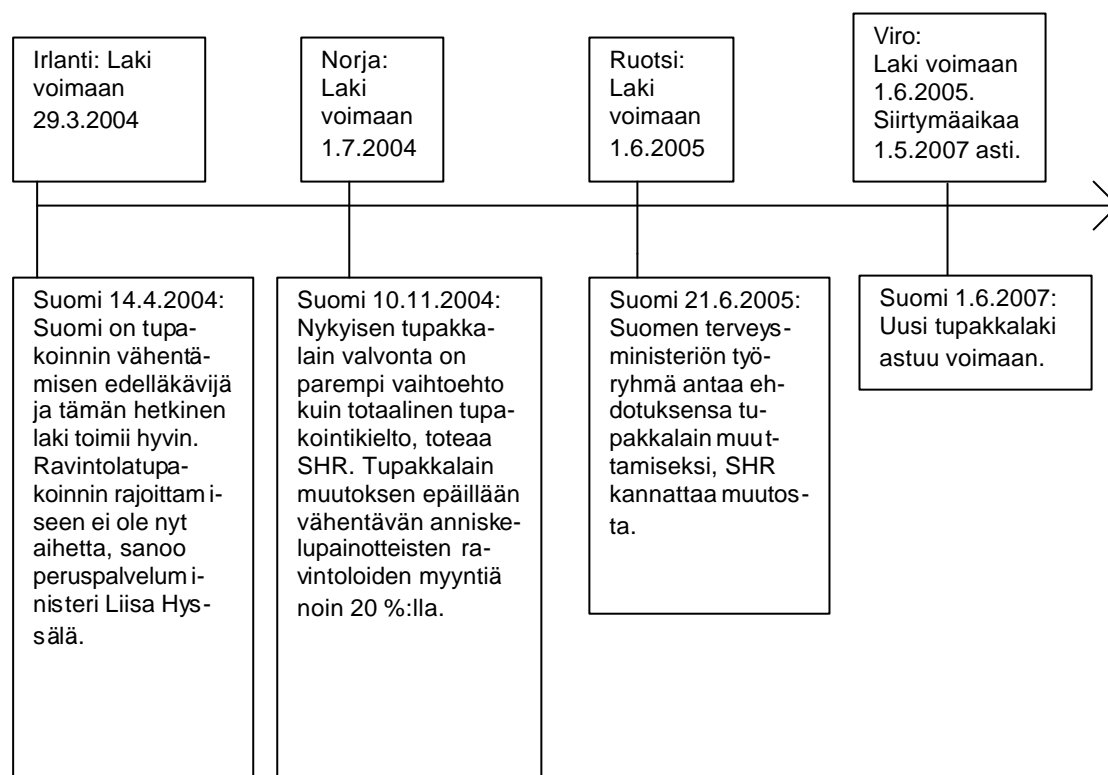
3.3.4 Espanja

Espanjassa valmistellaan lakia, joka kieltäisi tupakoinnin kaikilla työpaikoilla. Yli 100 neliömetrin kokosiin ravintoloihin voidaan lakiehdotuksen mukaan rakentaa korkeintaan 30 prosenttia asiakastiloista kattava, erillinen tupakkatila. Tilassa on oltava erillinen ilmanpoisto. Tila tulee olla rakennettu niin, että asiakkaiden ei tarvitse tahtomattaan kulkea sen lävitse.

Tilan haltija on vastuussa, että lain määräyksiä noudatetaan. Tupakkalain rikkomisesta voi saada sakkorangaistuksen, jonka suuruus riippuu rikkeen vakavuudesta. (HE 226/2005, 12.)

5 Suomalaisen ammattilehtien näkemys kiristyvistä tupakkalainsäädännöistä

Kuvio 2 osoittaa, että keskustelu uudesta laista on kestänyt Suomessa kauan. Tällä aikaa muualla Euroopassa lait on säädetty ja otettu varsin ripeästi käyttöön. Vuoden 2000 tupakkalain astuessa voimaan Suomi vielä oli tupakanvastaisen lainsäädännön esimerkkimaa, mutta nyt voi sanoa pudotun jälkijunaan.

KUVIO 2. Aikajana Suomen uuden tupakkalain valmistelun etenemisestä

Vuoden 2000 laissa muun muassa kiellettiin tupakointi baaritiskillä ja pelitilassa sekä vaadittiin yli 50 neliömetrin suuruisia ravintoloita varaamaan vähintään puolet ravintolatilasta savuttomaksi alueeksi. Useat yritykset pyrkivät parantamaan ilmanvaihtoaan lain voimaantultua suurin investoinnein. Siirtymäaika lain piiriin päättyi 1.7.2003. Tämän lain toteutuminen ja valvonta on Suomessa epäonnistunut, tämän todistaa Reijulan (2004a) raportti. Nyt uuden lain

käyttöönotto väkisinkin viivästyy, kun yrityksille on pakko antaa siirtymäaikaa uuden lain vaatimusten piiriin.

Suomalaisessa lehtimediassa on käyty tupakkalain tiimoilta keskustelua. Perehdyin työssäni ravintola-alan ammattilehtiin ja siellä käytyyn keskusteluun ja ajatusten vaihtoon saadakseni luotua yrittäjän kannalta hyödyllisen kokonaiskuvan aiheesta.

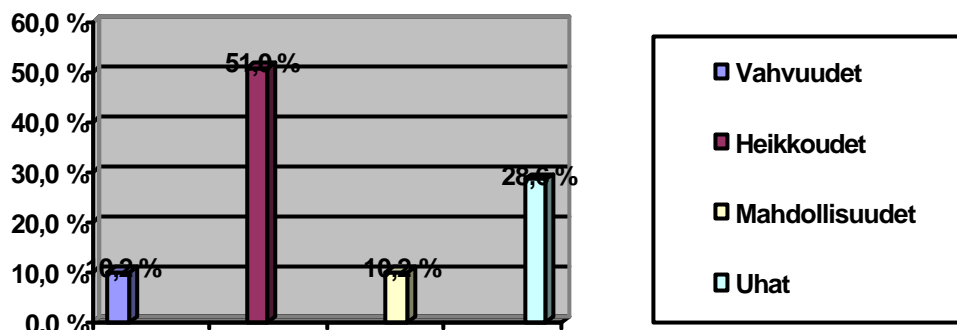
Helpottaakseni havainnollistamista, jaoin eri osapuolten kommentit SWOT - analyysimenetelmällä graafisiksi kaavioiksi. Luokittelin kommentit näihin kategorioihin oman harkintani perusteella. Jos kommentti liittyi tulevaisuuteen, asetin kommentin laista nähtyjen negatiivisten tai positiivisten vaikutusten perusteella joko uhkien tai mahdollisuuksien kategoriaan. Jos lakia vain kommentoitiin sillä perusteella, että laissa on huonoja tai hyviä ominaisuuksia, luokittelin kommentit positiivisten tai negatiivisten näkökohtien mukaan joko vahvuksiin tai heikkouksiin. Laskin myös toistuvat mielipiteet eri kommentteissa taulukoihin mukaan. Tällä halusin tuoda esille sen, ovatko kyseisten ryhmien asenteet tupakkalakia kohtaan yleisesti ottaen negatiivisia vai positiivisia.

5.1 Ravintola-alan yrittäjien asenteet

Ravintola-alan yrittäjien asenteita tutkimuksessani edustaa Suomen Hotelli- ja Ravintolaliiton Vitriini - lehti, joka on lehden oman kuvauksen mukaan hotelli-, ravintola- ja matkailuyritysten liikkeenjohdon ammattilehti. Vitriini, joka on perustettu vuonna 1928, ilmestyy kahdeksan kertaa vuodessa, ja sen painos on 10 500 kappaletta. Vitriinin lukijakunta edustaa yli 80 prosenttia alan liikevaihdosta. (Mediakortti 2005, Vitriini.) Asennetutkimukseni perustuu lehden vuosikertoihin 2004 ja 2005.

Päätin aloittaa asennetutkimuksen vuoden 2004 alusta siitä syystä, että Irlannin uusi tupakkalaki astui voimaan 29.3.2004. Irlanti oli ensimmäinen Euroopan maa, jossa lakia muutettiin. Uskon, että juuri Irlannin esimerkin vaikutuksesta Suomessakin aloitettiin vakava keskustelu aiheesta, ja näin ollen juuri vuoden 2004 alku on hyvä aloituspiste asennetutkimukselleni. Kävin lehdet

kahden vuoden ajalta yksitellen läpi, etsien muuttuvaa tupakkalakia koskevia yrittäjien ajatuksia ja kommentteja.

KUVIO 3. Yrittäjien asenteet uutta tupakkalakia kohtaan

Kaiken kaikkiaan vuosien 2004 - 2005 Vitriini - lehdistä löytyi yhteensä 49 kappaletta uuden lain vahvuutta, heikkoutta, mahdollisuutta tai uhkaa koskevaa mielenilmausta. Kuvio 3 nähdään yrittäjien näkevän uudessa laissa lähinnä heikkouksia ja kokevat sen aiheuttavan uhkia alan tulevalle kehitykselle. Kuvio siis kertoo yrittäjien suhtautumisen uuteen lakiin olevan varsin kielteinen ja varautunut. Peräti yli puolet yrittäjistä kokee laissa olevan heikkouksia.

Vahvuudet

Yrittäjät löytävät uudistuvasta tupakkalaista hyvin vähän vahvuuksia. Yhtenä vahvuutena eräät yrittäjät kuitenkin näkevät lakimuutoksen globaalin luonteen. Liittymällä tupakkalakia uudistaviin ja kiristäviin maihin pysymme terveyden edelläkävijöinä globaalilla tasolla ja osoitamme välittävämme työntekijöiden terveydestä. Uudella lailla uskotaan myös saavan kuriin ne yrittäjät, jotka eivät vanhaa laki ole noudattaneet. (Pääkirjoitus, Vitriini 2/2004; Heikkilä 2004a, 18.)

Heikkoudet

Yrittäjien mukaan uudessa tupakkalaissa on runsaasti heikkouksia. He ovat kommenteissaan myös melko yksimielisiä, sillä useassa artikkelissa suomitaan juuri samoja seikkoja. Lain yhdeksi suurimmaksi heikkoudeksi koetaan se, että mallit lakiin otetaan suoraan ulkomailta, esimerkiksi Irlannista ja Norjasta, ymmärtämättä oman kulttuurimme ja toimintaympäristömme luonnetta ja vaatimuksia. (Honkakumpu 2004, 24 - 25.)

Yrittäjät ovat sitä mieltä, että uusi laki vähentää ravintoloiden myyntejä ja ajaa tästä syystä monet yritykset sellaiseen asemaan, että toiminta on lopetettava. Yrittäjät vetoavat lisäksi siihen, että uusi laki rajoittaa asiakkaiden valinnan vapautta. He ovat myös sitä mieltä, että asiakkaiden, erityisesti tupakoivien, viihtyvyys heikkenee uuden lain myötä.

Erillisten tupakkatilojen rakentamista pidetään vaikeana tai liki mahdottomana tehtävänä niin kustannusten, toimivuuden kuin miljöönsä kannalta. Varsinkin kerrostaloissa ja vanhoissa kiinteistöissä tupakkatilan rakentaminen saattaa yrittäjien mielestä tuottaa suuria hankaluuksia. Lisäksi uuden lain katsotaan tästä syystä asettavan monet yritykset eriarvoiseen asemaan. (Honkakumpu 2004, 24 - 25; Honkakumpu 2005, 26; Forss 2005, 16 - 17.)

Joidenkin yrittäjien mukaan monet alan työntekijät tupakoivat ja riski ikään kuin kuuluu ravintola-alaan. Heidän mielestään työntekijöiden tupakansavulle altistumisen vaikutuksia ei pidä tästä syystä liioitella. Monet ovat lisäksi sitä mieltä, että nykyinen lainsäädäntö on aivan toimiva ainakin jos ilmastointijärjestelyt ovat kohdallaan ja nykyisin mukaiset. Jatkuvasti uudistuvaa lainsäädäntöä pidetään liian poukkoilevana ja tästä syystä hankalana yrittäjille. (Honkakumpu 2004, 24 - 25; Heikkilä 2004b, 22.)

Mahdollisuudet

Mahdollisuudet nähdään melko vähäisiksi. Ainoaksi mahdollisuudeksi selvittää tupakan rajoittamisesta ravintoloissa nähdään erillisten tupakkatilojen salliminen. Erillisen tupakkatilan rakentamisesta aiheutuvat kustannukset nousevat

eri yrityksille erisuuruiseksi, tästä syystä tupakansavun johtamista muun pois-toilman kanssa samaan ilmanvaihtokanavaan ehdotetaan yhdeksi mahdolli-suudeksi taata kaikille yrityksille tasapuoliset edellytykset lainmuutoksen läpi-vientiin. Tasapuolisuuden nimissä mahdollisuudeksi nähdään myös tupakoinnin täyskielto kaikissa ravintoloissa. (Honkakumpu 2004, 24 - 25; Forss 2005, 16 - 17; Heikkilä 2004, 18.)

Yrittäjät eivät usko uuden tupakkalain vaikuttavan merkittävästi ruokaravinto-loiden toimintaedellytyksiin, sillä ruoan ja tupakan ei katsota enää nykyään kuuluvan yhteen.

Uhat

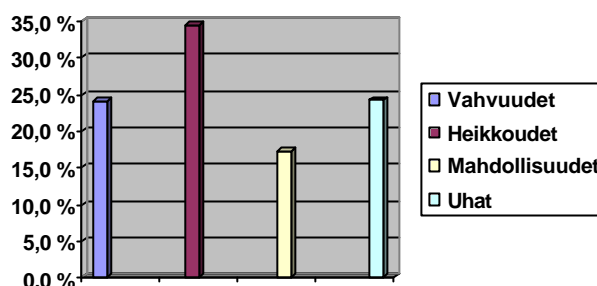
Uhkana nähdään ennen kaikkea se, että uuden lain ja uusien vaatimusten myötä muutamia vuosia sitten tehdyt, jopa laajat ilmastointi-investoinnit mene-vät täysin hukkaan. Tällä ja asiakkaiden määrän laskemisella pelätään olevan negatiivisia työllisyysvaikutuksia. Lakimuutos nähdään ongelmallisena erityi-sesti pienille pubeille, joihin ei ole mahdollisuutta rakentaa erillistä tupakointiti-laa. (Honkakumpu 2004, 24 - 25; Ravintoloiden anniskelutoiminnassa ja val-vonnassa kehittämisen varaa 2004, 34; Honkakumpu 2005, 26.)

Tupakointikiellon pelätään myös vievän asiakkaat ulos tupakoimaan. Tämän uskotaan aiheuttavan järjestyshäiriöitä, melua ja savuhaittoja lähiympäristölle. Ongelmaksi nähdään myös se, että miten tämä asiakasvirta ulos ja sisään ravintolasta järjestetään ja valvotaan. (Honkakumpu 2004, 24 - 25; Ravintoloi-den anniskelutoiminnassa ja valvonnassa kehittämisen varaa 2004, 34; Forss 2005, 16.)

5.2 Ravintola-alan henkilöstön asenteet

Ravintola-alan henkilöstön mielipiteitä tutkimuksessani edustaa Palvelualojen ammattiliiton PAM - lehti. PAM - lehti ilmestyy 20 kertaa vuodessa ja on yksi-tisillä palvelualoilla työskentelevien ammatillisesti järjestäytyneiden ihmisten

lehti. Lehden levikki on 180 000 kappaletta ja sillä on 500 000 lukijaa. (Mediakortti 2006, PAM - lehti.)

KUVIO 4. Henkilöstön PAM - lehdessä ilmenevät asenteet uutta tupakkalakia kohtaan

PAM - lehden vuosien 2004 - 2005 vuosikerroista löytyy yhteensä viisi artikkelia, jotka käsittelevät uudistuvaa tupakkalakia. Näistä artikkeleista löysin yhteensä 29 kappaletta tupakkalain vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia tai uhkia koskevaa kommenttia. Kuvio 4 näyttää, että mielipiteet jakautuvat paljon enemmän kuin yrittäjien mielipiteet Vitriini - lehdessä. Henkilöstö näkee uudessa laissa yrittäjiä enemmän vahvuuksia ja mahdollisuuksia.

Vahvuudet

Olen ehdottomasti Mönkäreen esityksen kannalla, joka vain tuli nopeammassa tahdissa kuin odotin. Työntekijöiden terveys on mielestäni riittävän kova perustelu. Asian voi kysyä niinkin, että onko kenelläkään oikeutta tehdä bisnestä työntekijöiden terveyden kustannuksella. (Ikkala 2004a, 9.)

Uuden lain tärkeimmäksi vahvuudeksi ja perusteluksi nousi työntekijöiden oikeus terveelliseen työympäristöön. Kysymys on henkilöstön mielestä työsuojelusta. Uutta lakia perustellaan terveysvaikutusten lisäksi sillä, että nykyistä

lakia rikotaan jopa tarkoitushakuisesti. Lain rikkojat on saatava vastuuseen teoistaan. Tupakkalakia on lisäksi oltava helpompi valvoa ja tästä syystä uusi laki on tervetullut. Vahvuudeksi luetaan myös se, että Suomi ei ole asian kanssa yksin, vaan Euroopassa suuntaus on yleisesti tämä. (Ikkala 2004a, 8 - 9; Ikkala 2004b, 8 - 9; Palmu 2004, 9.)

Henkilöstön terveyden ohella tupakointikiellolla nähtiin olevan suotuisia vaikutuksia myös savuttomien ravintola-asiakkaiden terveyteen (Kenen oikeus 2005, 4 - 5).

Henkilöstön puolesta kerrottiin myös, että tupakanpolton rajoittamisen ei ole juurikaan huomattu vaikuttavan asiakaskunnan määrään. Lisäksi koetaan, että tupakoivien asiakkaiden mahdollisesti kaikotessa ravintoloista, voidaan tilalle hankkia uutta asiakaskuntaa. Tätä perustellaan sillä, että suurin osa suomalaisista ei kuitenkaan tupakoi. Lakiasian vastustuksen uskotaan vähenevän ajan myötä ja jo jonkin ajan kuluttua laki koetaan aivan luonnollisena ja ilmi-selvänä asian. (Ikkala 2004a, 9.)

Uuden lain vahvuudeksi nähdään myös se, että enää tulevaisuudessa ei ravintolasta tullessaan tarvitse kärsiä vaatteiden ja hiusten tupakansavuisuudesta. Henkilöstössä uskotaan myös, että savuttomuus on monille tärkein syy ravintolaa valittaessa. (Ikkala 2004a, 9; Pohjanpalo-Sampio 2005b, 4.)

Heikkoudet

Pääsääntöisesti nykyiseen lakiin ollaan tyytyväisiä ja monen mielestä uuden lakiehdotuksen osoittama liika tiukkapipoisuus ei sovi ravintola-alalle. Uuden tupakkalain heikkouksina henkilöstö pitää sitä, että aiemman lain tullessa voimaan monet yritykset tekivät varsin merkittäviä investointeja ravintolatilojen savuttomuuden varmistamiseksi. Nyt koetaan, että lakia muutettaessa nämä investoinnit menevät hukkaan. Lainsäädäntö koettiin myös poukkoilevaksi. Tupakan ja oluen myös nähtiin kuuluvan yhteen ja tästä syystä erillinen, tarjotun tupakkatilakaan ei saanut varauksetonta suosiota. (Ikkala 2004a, 9; Honkakumpu 2004, 23 - 24; Svensk 2005, 5.)

Uuden lain pelätään selvästi myös karkottavan asiakkaat, erityisesti pubeista ja yökerhoista. Epäilyksiä on myös sen suhteen, miten asiakkaiden mahdollinen ulos tupakoimaan siirtyminen tullaan hoitamaan tai estämään. Ulkona tupakoinnilla arvellaan myös olevan ympäristöhaittoja. (Ikkala 2004a, 8 - 9; Ikkala 2004b, 8 - 9; Pohjanpalo-Sampio 2005a, 4.)

Eräissä artikkeleissa tupakointikieltoja pidetään pelkkänä terveysfasismina. Näissä artikkeleissa ollaan sitä mieltä, että tupakansavun haitallisuutta terveydelle liioitellaan. (Svensk, 2005, 5; Peltola 2005, 6.)

Mahdollisuudet

Henkilöstössä ei uskota täyskiellon vievän ruokaravintoloiden asiakkaita. Yö-ravintoloissa ja pubeissa lain uskotaan ehkä toimivan, jos lakiin sisällytetään mahdollisuus erillisestä tupakkatilasta.

Lakimuutos nähdään mahdollisuutena vaihtaa asiakaskuntaa, sillä kuitenkin valtaosa suomalaisista ei tupakoi. Suuren yleisön suhtautumisen lakimuutokseen uskotaan muuttuvan melko nopeasti positiiviseksi ajan mittaan. (Ikkala 2004a, 8 - 9.)

Uuden lain myötä mahdolliseksi tavoittaa täyskiellon myötä uusi, 340 000 ihmistä käsittävä asiakasryhmä astmaatikosta. Astmaatikot eivät ole aiemmin voineet juuri asioida savuisissa ravintoloissa. (Pohjanpalo-Sampio 2005b, 4.)

Uhat

Monet pelkäävät asiakkaiden vähentyvän ja alkoholin kulutuksen siirtyvän kotitalouksiin. Tällä uskotaan myös luonnollisesti olevan heikentävä vaikutus ravintola-alan kykyyn työllistää. (Ikkala 2004a, 8 - 9; Ikkala 2004b, 9; Peltola 2004, 6.)

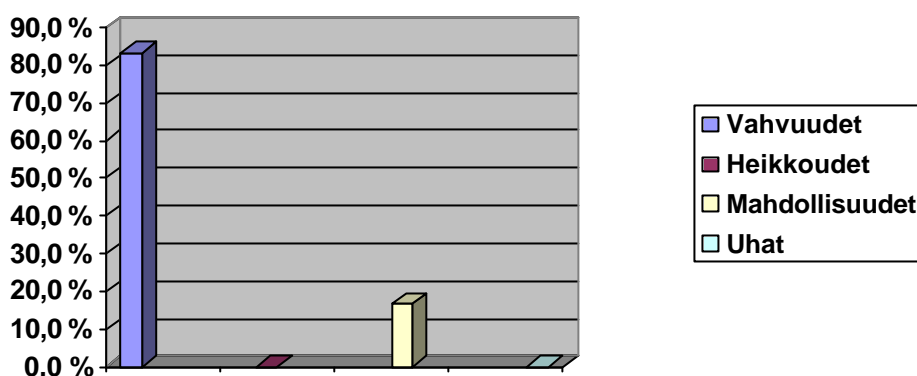
Myös asiakasvirtojen hallinnasta mahdollisesti aiheutuvat ongelmat nähdään uhkana. Kuinka voidaan kontrolloida ihmisjoukkoa, joka ravintolaillan mittaan useita kertoja siirtyy ravintolan ulkopuolelle tupakoimaan? Tällaisesta asia-

kasvirtojen liikkeestä aiheutuu myös ympäristöhaittoja ja mahdollisesti järjestyshäiriöitä, kun asiakkaat sekoittavat ja hukkaavat sisälle jättämänsä juomat siirtyessään ulos tupakoimaan. Riskinä pidetään myös sitä, että niin sanottujen tyrmäystippon käyttö on yleistynyt. Kuka valvoo juomia silloin kun käydään ulkona tupakoimassa? Lisäksi asiakasviihtyvyyden oletetaan heikkenevän, koska asiakkaat joutuvat värjötteleämään ulkona kylmässä. (Pohjanpalo-Sampio, 2005a, 4.)

5.3 Terveystutkijoiden asenteet

Tutkin terveystutkijoiden mielipiteitä Dialogi - ja Kansanterveys - lehtien 2004 - 2005 vuosikerroista. Dialogi on Suomen sosiaali- ja terveysministeriön kustantama lehti. Dialogi - lehdistä löytyi paljon tupakoinnista kertovia artikkeleita, mutta vähän uutta tupakkalakia koskevia kirjoituksia. Tästä syystä päädyin valitsemaan lähteeksi myös Kansanterveys - lehden. Näistä kahdesta lähteestä sain loppujen lopuksi riittävästi aineistoa voidakseni kuvata terveystutkijoiden asenteita uutta lakia kohtaan.

Kansanterveys - lehteä julkaisee Kansanterveyslaitos. Lehden tarkoituksena on välittää lukijoille tutkimukseen perustuvaa terveystietoa. Lehti on tarkoitettu kaikille terveydenhuollon piirissä toimiville, päättäjille, viestimille ja yleensäkin kaikille terveydestä kiinnostuneille ihmisille. Vuonna 1995 toimintansa aloittanut lehti ilmestyy yhdeksän kertaa vuodessa ja sen levikki on 8700 kappaletta.

KUVIO 5. *Terveystutkijoiden asenteet uutta tupakkalakia kohtaan*

Kuviosta 5 ilmenee, että terveystutkijat kokevat uuden tupakkalain positiiviseksi asiaksi. Lehdistä ei löytynyt yhtään kommenttia, jossa uutta tupakkalakia olisi kritisoitu. Laissa nähtiin vain vahvuuksia ja mahdollisuuksia.

Vahvuudet

Terveystutkijoiden mielestä uuden lain suurin vahvuus ja paras perustelu on se, että lailla ravintolatyöntekijöiden työolot saadaan terveellisiksi ja tasaveroisiksi muihin aloihin verrattuna. Muilla aloilla tupakansavulle on tähän mennessä altistuttu vähemmän kuin ravintola-alalla. (Reijula 2004b, 4.)

Suurena vahvuutena pidetään myös sitä, että lakia tiukentamalla seuraamme yleistä eurooppalaista kehitystä ja pysymme terveyden edelläkävijämaiden joukossa. (Viialainen 2005; Sammuuko savuke Suomen ravintoloissa? 2005; Paaso 2005.)

Totaalikielto olisi terveystutkijoiden mielestä työsuojelun ja työntekijöiden terveyden kannalta paras vaihtoehto, mutta myös oikein järjestetty tupakointitila ajaa asian melkein yhtä hyvin. Huomionarvoista on, että uusi laki suojaa myös savuttomia asiakkaita. (Reijula 2004b, 4.)

Uuden lain konkreettisina vahvuuksina yrityksille nähtiin muun muassa energiasäästöt, kun ilmanvaihtoa ei tarvitse pitää tupakansavun poistamiseksi te-

hostetusti päällä. Ravintolatiloihin ei myöskään kerry tervaa ja nokea, mikä merkitsee säästöjä siivouskustannuksiin. Myöskään ilmastointi-investoinnit eivät ole terveystutkijoiden mielestä menneet hukkaan, sillä tutkimusten mukaan suurimmassa osassa ravintoloita ilmastointia oli tehostettava, jotta saavutettaisiin muille työpaikoille asetetut suositustasot. (Reijula 2004b, 4.)

Heikkoudet

Dialogi - ja Kansanterveys - lehtien 2004 ja 2005 vuosikertojen mukaan terveystutkijat eivät näe uudessa tupakkalaissa heikkouksia. Nykyhetkistä lakia sen sijaan moititaan toimimattomaksi.

Mahdollisuudet

Terveystutkijat pitävät mahdollisena, että uudella lailla saattaisi olla vaikutusta tupakoivien määrään yleensä. Lisäksi yleisen mielipiteen arvellaan kääntyvän ajan mittaan, melko nopeastikin, suotuisaksi. Minkäänlaisia uhkia uudesta tupakkalaista ei uskota aiheutuvan. (Viialainen 2005; Helakorpi, Uutela, Puska 2006, 10.)

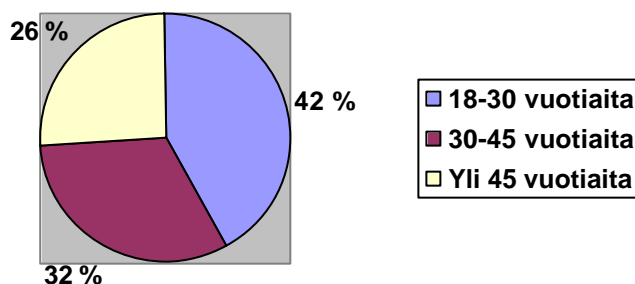
6 Yleisön asenteet

Tutkin työssäni yleisön asenteita medialähteiden antamaa kuvaa laajemmin. Yleisön asenteet uutta lakia kohtaan ovat yrittäjien näkökulmasta katsottuna hyvin keskeisessä asemassa esimerkiksi yritysten taloudellista kannattavuutta koskevissa kysymyksissä ja ratkaisuisissa. Yritysten kannalta on erityisen tärkeätä tietää, miten laki tulee vaikuttamaan sekä nykyisten että potentiaalisten asiakkaiden halukkuuteen asioida ravintoloissa. Kasvaako asiakkaiden määrä vai laskeeko se? Tämän selvittämistä varten laadin haastattelun, jonka toteutin marras-joulukuussa 2005. Haastattelun kysymykset ovat valittu yrittäjien

asenneilmapiiriä kartoittavan mediatutkimukseni perusteella, ja ovat näin niitä, joihin yrittäjät ensisijaisesti haluavat yleisöltä vastauksia.

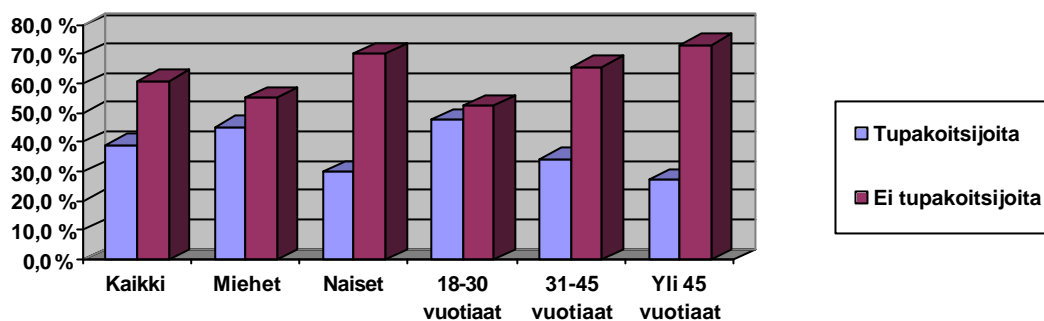
6.1 Haastateltujen taustatiedot

Haastateltujen sukupuolijakauma on melko tasainen. 51 prosenttia haastatelluista on miehiä ja loput 49 prosenttia naisia. Haastateltujen ikä vaihtelee 18 - 73 ikävuoden välillä. Kuviosta 6 nähdään, että suurin osa haastatelluista on nuoria aikuisia. Painotin nuorten osuutta haastatelluista, sillä suurin osa seurustelu- ja juomaravintoloiden asiakkaista on nuoria.

KUVIO 6. Haastateltujen ikäjakauma

Kuvion 7 mukaan haastatelluista 39 prosenttia tupakoi ja 61 prosenttia ei. Tässä työssä tupakoitsijoiksi laskettiin myös tupakkaa satunnaisesti polttavat. Saatu tulos ei kuitenkaan aivan vastaa Helakorven ja muiden (2004, 4) tutkimuksen tulosta, jonka mukaan vain noin kolmannes suomalaisista tupakoi.

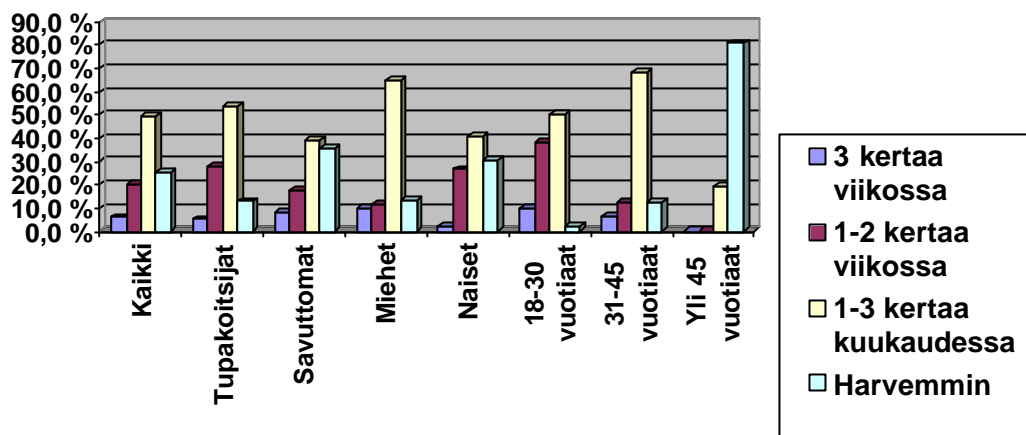

KUVIO 7. *Tupakoitsijoiden ja tupakoimattomien osuudet prosentteina*

Haastateltujen 18 - 30 - vuotiaiden ryhmässä tupakointi on yllättävän yleistä, paljon yleisempää kuin koko maan nuorten tupakoitsijoiden tilastollinen keskiarvo. Aikaisemmissa, edeltävissä tutkimuksissa on havaittu tupakoinnin olevan yleisempää miesten kuin naisten keskuudessa. Tämä osoittautuu todeksi myös omassa haastattelussani. Miehistä peräti noin 45 prosenttia tupakoi, kun naisilla vastaava osuus on vain noin 30 prosenttia.

6.2 Asiointi seurustelu- ja juomaravintoloissa

Haastattelut olivat varsin ahkeria asioimaan ravintoloissa. Kuten kuvio 8 osoittaa, vain 25 prosenttia haastatelluista käy seurustelu- tai juomaravintolassa harvemmin kuin kerran kuussa. Haastatelluista peräti 80 prosenttia käy ravintolassa ainakin kerran kuussa ja kaikista haastatelluista kolmannes kerran viikossa tai useammin. Huomion arvoista on, että naisista peräti 30 prosenttia asioi ravintolassa harvemmin kuin kerran kuussa. Yli 45 - vuotiaat käyvät haastattelun mukaan harvoin seurustelu- tai juomaravintolassa. Heistä yli 80 prosenttia vierailee ravintolassa harvemmin kuin kerran kuussa.

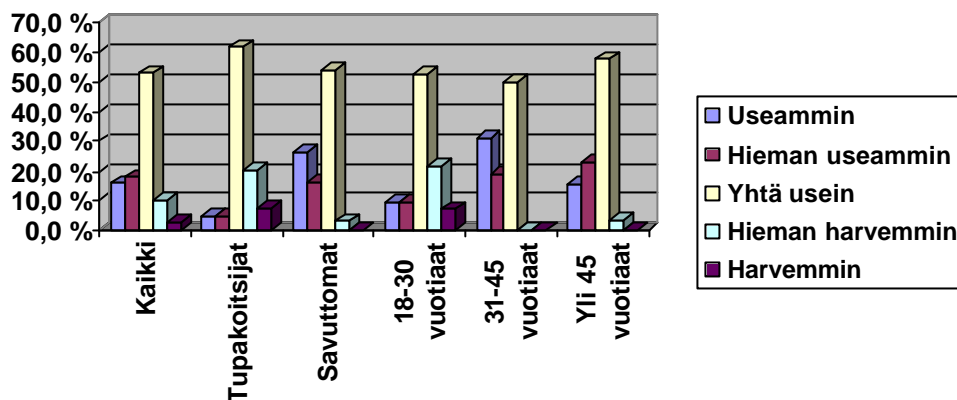
KUVIO 8. Ravintolakäyntien tiheys

6.3 Tupakkalain muutoksen vaikutukset ravintolakäynteihin

Haastatelluilta tiedusteltiin lain muutoksen mahdollista vaikutusta sekä ravintolakäyntien tiheyteen että ravintolassa vietetyn ajan pituuteen. Tällä haluan saada selville kuinka uusi laki tulee vaikuttamaan ravintoloiden asiakasmääriin.

6.3.1 Erillinen tupakkatila

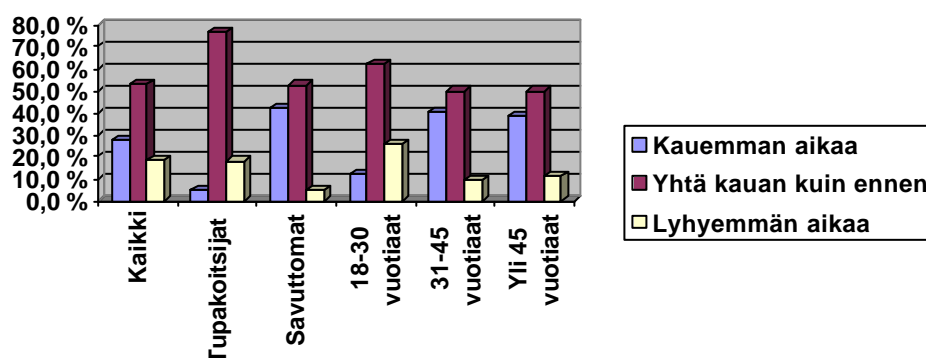
Haastattelussa kysyttiin, miten uuden lain myötä mahdollisesti vaadittavan tupakkatilan rakentaminen ravintolaan vaikuttaisi ihmisten halukkuuteen käydä ravintoloissa. Kysymyksessä tarkoitetaan seurustelu- ja juomaravintoloita eli yökerhoja, diskoja ja pubeja.

KUVIO 9. Lainmuutoksen vaikutus asiointitiheyteen ravintolassa, jossa tupakointi olisi sallittu vain tupakkatilassa

Kuten kuvio 9 osoittaa, ihmiset kävisivät tupakkatilalla varustetuissa ravintoloissa kaiken kaikkiaan nykytilannetta useammin. Tähän vaikuttaa muun muassa se, että savuttomat ihmiset lisääisivät ravintolakäyntiensä määrää reilusti, kun taas tupakoitsijat vähentäisivät omia ravintolakäyntejään vain hieman.

Uuden lain mahdollisesti edellyttämää tupakkatilaa vastustavat selkeimmin nuoret, 18 - 30 - vuotiaat. Haastattelun mukaan erityisesti keski-ikäiset ja tätä vanhemmat asioisivat ravintoloissa reilusti nykyistä useammin, jos laki edellyttäisi tupakkatilojen rakentamista ravintoloihin.

KUVIO 10. Tupakointikiellon vaikutus asiointien ajalliseen pituuteen ravintolassa, jossa tupakointi on sallittu vain tupakkatilassa

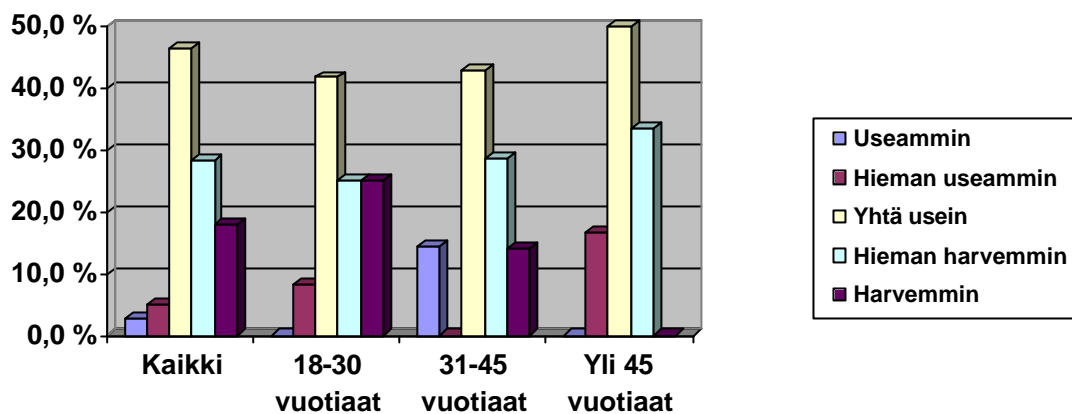
Kaiken kaikkiaan ihmiset näyttäisivät viettävän nykytilannetta kauemmin aikaa ravintoloissa, joissa tupakointi on sallittu vain erillisessä tupakkatilassa (KUVIO 10). Tupakoimisen sallimisella ainoastaan erillisessä tupakkatilassa näyttäisi olevan selkeä positiivinen vaikutus erityisesti savuttomien ja keskiikäisten sekä sitä vanhempien ravintolakäyntien määrään.

Tupakoitsijat ovat ainoa tupakointitilaa vastustava ryhmä, heilläkin vastustus näyttäisi olevan melko lievää. Tupakoitsijoista kolmannes viipyisi tupakkatilalla varustetussa ravintolassa nykytilannetta vähemmän aikaa. Toisaalta 20 prosenttia tupakoitsijoistakin uskoi viihtyvänsä tupakkatilallisessa ravintolassa kauemman aikaa.

6.3.2 Täyskielto

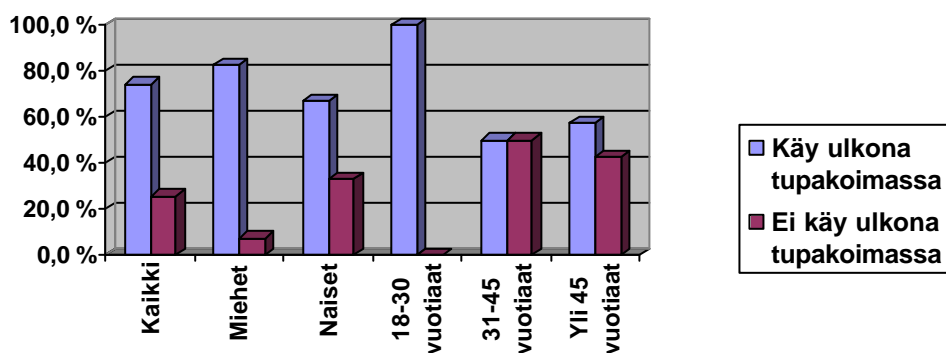
Haastattelussa ei erikseen tiedusteltu savuttomien haastateltavien mielipiteitä tupakoinnin totaalikiellosta ravintoloissa. Oletin, että savuttomien mielipiteet olisivat tässä suhteessa samansuuntaisia kuin heidän mielipiteensä erillisin tupakkatilojen varustetuista ravintoloistakin. Tupakoitsijoiden mielipiteitä totaalikieltoon sen sijaan kysyttiin. Kuvio 11 osoittaa, että totaaliseen tupakointikieltoon suhtaudutaan melko kielteisesti. Hieman alle puolet, noin 45 prosenttia, tupakoitsijoista on sitä mieltä, että tupakointikielto ei vaikuta heidän ravintolakäyntiensä määrään. Loput tupakoitsijoista uskovat totaalikiellon tullessa voimaan asioivansa ravintoloissa hieman harvemmin tai harvemmin.

Lakimuutos tuntuu vaikuttavan erityisesti tupakoivien miesten halukkuuteen asioida ravintoloissa. Heidän keskuudessaan tupakointikiellon uskottiin vaikuttavan selvästi ravintolakäyntien määrään.

KUVIO 11. *Tupakoivien halukkuus asioida täysin savuttomissa ravintoloissa nykytilanteeseen verrattuna*

Myös nuorimmassa ikäryhmässä lailla näyttää olevan selvää merkitystä ravintolakäyntien määriin. Mahdollisen täyskiellon vaikutus tupakoitsijoiden ravintolakäyntien määriin näyttää olevan vähäisempää vanhemmissa ikäryhmissä.

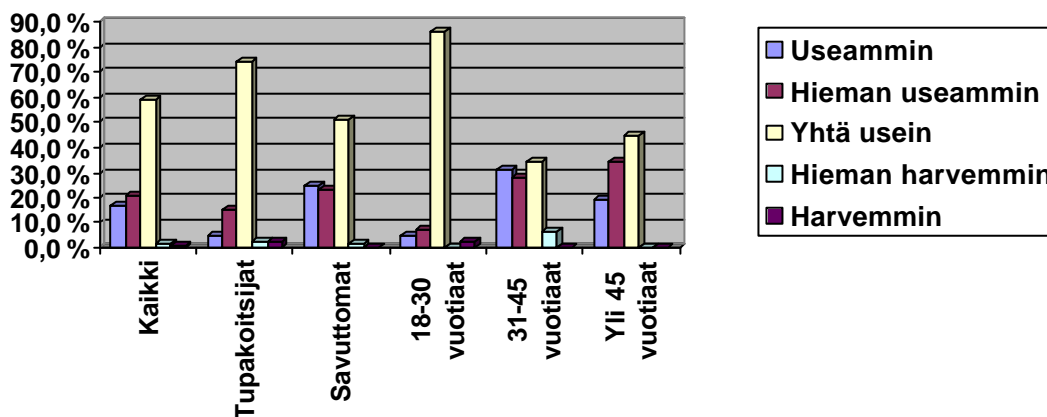

KUVIO 12. *Tupakoivien halukkuus käydä tupakoimassa ravintolan ulkopuolella totaalikiellon toteuduttua*

Kuviosta 12 on nähtävissä, että suuri osa tupakoitsijoista uskoo käyvänsä totaalikiellon voimaan astuessa ulkona tupakoimassa. Miesten halukkuus siirtyä ulos tupakoimaan on hieman suurempi kuin naisten. Erityisesti nuorin ikäryhmä uskoo totaalikiellon myötä siirtyvänsä ulos tupakoimaan. Keski-ikäiset haastatellut sen sijaan jakautuvat tässä asiassa kahteen leiriin. Tasan puolet uskoo siirtyvänsä ulos tupakoimaan ja puolet pysyvänsä sisätiloissa tupakoi-matta. Yllättävää on, että vanhimmasta ikäryhmästä keski-ikäisiä useammat uskovat siirtyvänsä ulos tupakoimaan.

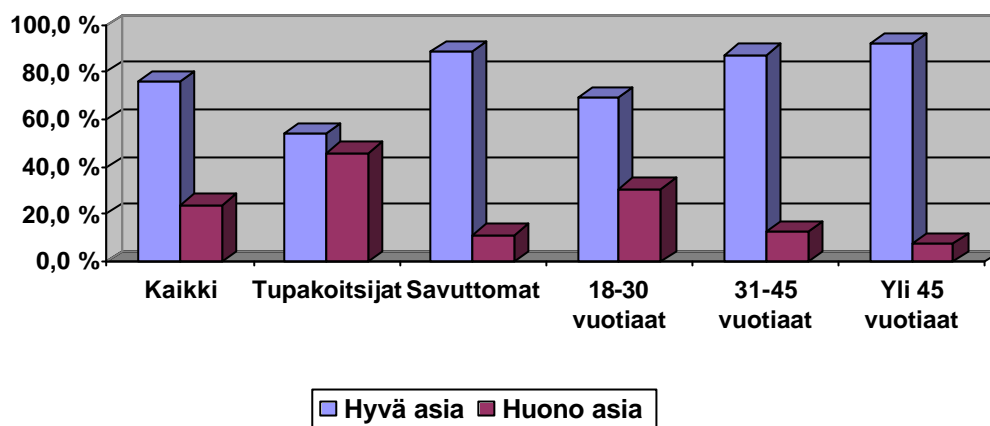
6.3.3 Täyskielto ruokaravintoloissa

Kuviosta 13 on nähtävissä, että tupakointikiellon vaikutukset ruokaravintoloi-den asiakasmääriin olisivat lähinnä positiivisia. Suurin osa haastatelluista ei kokenut uuden tupakkalain tuovan juurikaan muutoksia heidän asiointiti-heyteensä ruokaravintoloissa, kun taas yli kolmannes uskoo asioivansa ruoka-ravintoloissa lain muutoksen jälkeen useammin.

KUVIO 13. *Tupakointikiellon vaikutus asiointeihin ruokaravintoloissa*

Haastattelussa tiedusteltiin uuden lain vaikutusta haastateltavien ruokaravinto-loissa asiointien tiheyteen. Erityisesti keski-ikäiset ja tätä vanhemmat uskovat käyvänsä ruokaravintoloissa useammin tupakkalain uudistuksen myötä. Lain muutoksella ei haastattelun mukaan ole negatiivista vaikutusta edes tupakoit-sijoiden ruokaravintolassa käyntien määriin.

KUVIO 14. Haastateltujen mielipide uudesta tupakkalain

Tupakkalain pidettiin yleisesti hyvänä asiana, tätä mieltä olivat sekä tupakoitsijoiden että savuttomien enemmistö (KUVIO 14). Vain 24 prosenttia haastatelluista piti uutta tupakkalain huonona asiana. Huonoimpana laina pitivät odotetusti tupakoitsijat. Positiivisimmassa valossa lain näkivät etenkin keskiikäiset ja tätä vanhemmat haastatellut ihmiset.

Syitä siihen, minkä takia haastatellut näkivät uuden tupakkalain kuvion 14 osoittamassa positiivisessa valossa en tutkimuksessani selvittänyt. Tätä asiaa voitaisiin valottaa esimerkiksi aiheeseen liittyvällä jatkotutkimuksella.

7 Pohdinta ja johtopäätökset

Tupakoivien prosentiosuus väestöstä on mielestäni niin suuri, että tupakkalain muutosta ei voida ravintola-alalla ohittaa huolestumatta tai jotenkin reagoimatta. Jo nykyisissä tupakansavusta ja sen käsittelystä työympäristössä säädellään paljon. Väistämättä herää siis kysymys, miksi lakeja ei ole noudatettu. Vastaus on ehkä siinä, että lakeja ei ole kyetty valvomaan. Tarkat mittausmenetelmät ja resurssit valvonnan suorittamiseen ovat puuttuneet. Tätä

mieltä ollaan myös Reijulan (2004a) raportissa sekä Hallituksen esityksessä Eduskunnalle (HE 226/2005). Uusi laki mahdollistaisi tupakoinnin nykyistä tarkemman valvonnan ravintoloissa.

Ravintola-alan yrittäjät näkevät uuden lain hyvin kriittisessä valossa ja pelkäävät lain tuovan mukanaan ongelmia niin yksittäisiin yrityksiin kuin koko alallekin. Yhtenä suurimmista ongelmista nähdään se, että mallit uuteen lakiin otetaan sokeasti ulkomailta ottamatta huomioon suomalaisen elämänmenon ja toimintaympäristön erityispiirteitä. Toisin kuin useat yrittäjät epäilevät, Suomessa aiotaan tällä hetkellä kuitenkin noudattaa lainsäädännössä samaa mallia kuin Ruotsissa. Ruotsissahan laki sallii yrittäjän rakentaa ravintolaan omalla kustannuksellaan erillisen tupakointitilan. Näin ollen Suomessa ei siis noudatettaisi Irlannin ja Norjan esimerkkiä, joissa molemmissa työpaikoilla, myös ravintoloissa, vallitsee täydellinen tupakointikielto.

Suomi oli edelläkävijä, kun tupakkalakia uudistettiin vuonna 2000. Nyt kuitenkin tupakoinnin kieltäminen ravintoloissa alkaa olla globaali trendi, ja suomalaiset ravintola-alan yrittäjät saavat kärsiä vuoden 2000 edellä käynnistä. Osa yrittäjistä investoi tuolloin varsin paljon lainmukaisiin ilmastointijärjestelmiin, joilla pyrittiin estämään savun kulkeutuminen savuttomiksi tarkoitettuihin tiloihin. Osa yrittäjistä ei ole tehnyt lain vaatimia investointeja. Näin ollen uusi laki tekee lain kirjainta vuonna 2000 noudattaneiden yrittäjien tuolloiset investoinnit lähes turhiksi. Reijula (2004) on raportissaan sitä mieltä, että aikaisemmat ilmastointi-investoinnit eivät ole olleet turhia. Tätä perustellaan sillä, että ravintoloiden ilmanvaihto ei ollut aikaisemmin sillä tasolla, millä se on muissa työpaikoissa. Työni perusteella olen kuitenkin ymmärtänyt investointien olleen tuolloin niin mittavia, että pelkällä perusilmanvaihdon parannuksella ei voi tällaisia investointeja perustella ja tällä tavoin siirtää vastuuta investoinneista yrittäjien harteille. Tämä ei ole mielestäni oikein, ja saattaa lopettaa monen lainkuuliaisen yrittäjän uran.

Vain harva yrittäjä näki uudessa laissa mitään positiivista. Parhaimmillaankin laki koettiin globaaliksi suuntaukseksi, johon ei voida mitenkään vaikuttaa. Yrittäjät pohtivat huolissaan myös keinoja, joilla asiakkaiden ulos ravintolan pihalle tupakoimaan siirtyminen voitaisiin järjestää.

Se että ravintola-alan yrittäjät ovat huolissaan uuden lain mukanaan tuomista taloudellisista kustannuksista, ei ole mitenkään erityisen yllättävää. Ehkä hieman yllättävää on mielestäni se, että osa yrittäjistä tuntuu väheksyvän työntekijöidensä terveyden arvoa. He ilmoittavat, että tupakansavulle altistuminen on riski, joka ravintola-alalla työskentelevän kuuluu ottaa. Mielestäni tämä on melko takapajuista ajattelua ja osoittaa välinpitämättömyyttä joidenkin yrittäjien taholta. Varsinkin kun terveystutkijat näkevät uudessa laissa vain positiivisia seikkoja juuri työntekijöiden terveyttä koskien.

Henkilöstössä ollaan pääsääntöisesti tyytyväisiä uuden lain terveysvaikutuksiin työpaikoilla. Taloudelliset vaikutukset sen sijaan huolettavat myös osaa heistä ja lain negatiiviset työllisyysvaikutukset koetaan uhkana. Henkilöstöä huolestuttaa myös se, kuinka hallita ja valvoa ulos ravintoloiden pihalle tupakoimaan kulkevia ihmisvirtoja. Heidän niskaansahan tämä ongelma tulee mahdollisine järjestyshäiriöineen ynnä muine vaikutuksineen käytännön työelämässä pitkälti kaatumaan.

Terveystutkijat ovat vahvasti uuden lain puolella, nähden työntekijöiden terveyden tässä asiassa ensisijaisena seikkana. Ravintola-alan työntekijöiden on tutkimuksissa todettu tupakoivan enemmän kuin muilla aloilla. Osasyiksi on esitetty passiivisesti syntyvää riippuvuutta. Terveystutkijat uskovat uuden lain vähentävän ravintola-alan työntekijöiden passiivista tupakointia ja tämän vastaavasti vähentävän ajan mittaan tupakoivien osuutta ravintola-alalla. He myös uskovat uuden lain tuovan joitakin säästöjä yrityksille esimerkiksi siivous- ja energiakulujen sekä parantuneen työterveyden tuomien sairauspoissaolojen vähenemisen muodoissa. On ehkä hieman yllättävää, että ravintoloitsijat eivät näitä positiivisia vaikutuksia nähneet. Voisiko yrittäjien asenteissa olla havaittavissa hienoista uuden lain uhkien ja heikkouksien korostamista, sillä uhalla, että lakia ei näin mahdollisesti saataisikaan läpi?

Lain vaikutus asiakasmääriin ja myynteihin

Sekä yrittäjät että ravintola-alan henkilöstö ovat huolissaan erityisesti uuden lain vaikutuksista asiakasmääriin. Hallitus tekee heidän mielestään koko ajan

päätöksiä, jotka heikentävät ravintoloiden houkuttelevuutta. Tämän uskotaan johtavan anniskelumyynnin vähenemiseen ja alkoholin kulutuksen kasvuun kodeissa.

Irlannissa on tehty tutkimuksia kansalaisten ja yritysten suhtautumisesta tupakkalakiin, ja tulokset ovat olleet rohkaisevia. Tarkastetuista palvelualan yrityksistä 93 prosenttia noudattaa uutta tupakkalakia. Peräti 96 prosenttia ihmisistä on sitä mieltä, että uusi laki toimii. Jopa tupakoitsijoiden keskuudessa uusi laki koetaan hyvänä ideana, tätä mieltä on 89 prosenttia tupakoitsijoista. Lain kannatus on noussut voimaantulon jälkeen.

Ravintolamyynti on Irlannissa laskenut vuodesta 2001 lähtien. Tupakkalain voimaantulon jälkeen alan myynti laski 4,4 prosenttia, kun edellisenä vuonna laskua oli 4,2 prosenttia. Lailla ei siis näyttäisi ainakaan Irlannin esimerkissä olevan juuri vaikutusta alan myyntiin. Ravintola-alan työllisyys laski Irlannissa vuonna 2004 2,4 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Nämä ovat mielestäni suhteellisen mitättömiä vaikutuksia alalle. Jos Irlannin esimerkistä voidaan vetää minkäänlaisia johtopäätöksiä uuden lain vaikutuksista Suomessa, eivät myynnit ja työllisyys tule laskemaan niin paljon kuin ehkä on odotettu. (Smoke-Free Workplaces in Ireland; A One-Year Review, 2005.)

Vaikka yrittäjät ja henkilöstö ovat uutta lakia kohtaan varsin kriittisiä, osa heistä kuitenkin uskoo lain toimivan ainakin ruokaravintoloissa. Tätä olettamusta tukevat myös haastatteluni tulokset. Tupakoinnin kieltäminen ruokaravintoloissa ei vaikuttaisi haastateltavista valtaosan ravintolakäyntien määrään millään tavoin. Kuitenkin liki 40 prosenttia haastatelluista asioisi tupakointikiellon jälkeen ruokaravintoloissa hieman useammin tai useammin kuin haastatteluhetkellä. Ruokaravintoloiden tupakointikieltoa vastustavien määrä oli haastattelussa marginaalinen. Tämä siis osoittaa, että uusi tupakkalaki toisi ruokaravintoloille lähinnä lisää asiakkaita. Samalla se on osoitus siitä, toisin kuin osa alan yrittäjistä ja henkilöstöstä uskoo, että ruoka ja tupakointi eivät tunnu ainakaan suomalaisten mielestä kuuluvan yhteen. Voidaan siis päätellä, että uuden tupakkalain astuessa voimaan useimpien ruokaravintoloiden ei liene järkevää rakentaa kalliita tupakointitiloja. Paras ratkaisu on kieltää tupakointi ko-

konaan. Tämä tietysti on jokaisen ravintolayrittäjän itsensä päätettävissä oleva asia.

Mitä tulee sitten tapahtumaan seurustelu- ja juomaravintoloiden asiakasmäärille? Tutkimukseni perusteella en usko asiakasmäärien rajuun putoamiseen ainakaan silloin, mikäli uusi laki sallii yrittäjien rakentaa ravintoloihin erilliset tupakointitilat. Valtaosa haastatelluista ilmoittaa, että uudella lailla ei tule olemaan vaikutusta heidän ravintoloissa vierailuihinsa. Noin kolmannes haastatelluista sen sijaan kertoo lisäävänsä sekä ravintoloissa asiointien määrää että ravintoloissa vietetyn ajan pituutta uuden lain myötä.

Ravintolassa vietetyn ajan pituuden kasvu osoittaisi myös ravintolamyyntien nousua. Tupakoitsijat suhtautuvat odotetusti nihkeimmin tupakkatilat ravintoloihin tuovaan lakiin. Myös nuorten asenne tupakkatiloja kohtaan on hieman kielteinen. Uusi laki lisäisi erityisesti yli 30 - vuotiaiden ja savuttomien ihmisten ravintola-asiointien määrää ja pituutta. Tämä ikäryhmä on nuoria vahvemmin kiinni työelämässä ja heillä on tästä syystä enemmän varaa kuluttaa. Uskoisin tämän hieman tasaavan sitä mikä asiakasmäärissä mahdollisesti tullaan menettämään.

Tupakoinnin täyskielto tuntuisi karkottavan ravintoloista osan tupakoivista asiakkaista. Noin puolet tupakoivista kävisi ravintolassa nykyistä harvemmin tupakoinnin totaalikiellon toteuduttua. Erityisesti nuorille tupakoitsijoille ravintolan täydellinen tupakointikielto merkitsee ravintolakäyntien harvenemista.

Osalle pienistä pubeista täyskielto on varmasti ainoa, järkeenkäypä mahdollisuus selvittää lain muutoksesta. Erillisen tupakointitilan rakentaminen saattaa käydä kohtuuttoman kalliiksi ja toisaalta rikkoa ravintolan miljöö ja toimivuuden. Tähän astihan pienet ravintolat ovat olleet etuoikeutettuja sen suhteen, että alle 50 neliömetrin kokoisissa ravintoloissa asiakkaille ei ole tarvinnut järjestää erikseen savutonta tilaa. Kun uusi laki astuu voimaan, monien pienien ravintoloiden, jotka aikaisemmin ovat olleet edellä mainitusta syystä tupakoitsijoiden suosiossa ja ehkä savuttomien epäsuosiossa, pelätään menettävän suuren osan nykyisistä asiakkaistaan. Näillä pubeilla ja pienillä ravintoloilla tulee olemaan todellinen haaste etsiä uusia asiakkaita edellisten tupakoivien

tilalle. Ihmisillä kestää oman aikansa tottua uuteen lakiin, tästä syystä pienet ravintolat ovat tiukassa tilanteessa juuri lakimuutoksen voimaanastumisen jälkeen vanhojen asiakkaiden poistuessa ja uusien ollessa vielä löytymättä.

Irlannissa uusi tupakkalaki ei ole merkittävästi vaikuttanut ravintola-alan myynteihin tai työllisyyteen. Ala on ollut työllisyyden, myyntien ja asiakasmäärien suhteen hieman laskusuunnassa. Uutta tupakkalakia ei kuitenkaan pidetä tähän pääsyynä, vaan irlantilainen ravintolakulttuuri elää tällä hetkellä yleensäkin murrosvaihetta.

Jos lain vaikutus tulee olemaan positiivinen myynteihin ja asiakasmääriin, on vaikeata nähdä, toisin kuin suurin osa yrittäjistä ja henkilöstöstä usko, erityisen negatiivisia vaikutuksia myöskään ravintola-alan työllisyysnäköymien suhteen.

Uusi laki ja asiakasviihtyvyys

Suomalaiset ovat ravintolakäyttäytymiseltään melko humalahakuista kansaa. 100 prosentista alkoholia nautitaan vuositasona yli 10 litraa henkilöä kohti, ja alkoholin kulutus on siirtynyt kotitalouksiin alkoholin anniskelumyyntin laskiessa. Väkevien juomien suosio on kasvussa. Ravintolaan saavutaan usein kovassa humalassa ja siellä päihdytään lisää. Ravintolat ovat lisäksi auki myöhään aamuneljään saakka. Mielestäni yrittäjät eivät siis pelkää suotta esimerkiksi järjestyshäiriöiden lisääntymistä. Täyskielto veisi tupakoitsijat ulos tupakalle, peräti 80 prosenttia haastatelluista tupakoitsijoista on tutkimuksessani tätä mieltä. Asiakkaiden ostamat juomat saattavat vaihtua tai kadota ulkona tupakoimassa käytäessä. Myös omien juomien nauttiminen ravintoloiden ulkopuolella saattaisi lisääntyä. Ulos ja sisään liikkuminen myös lisäisi asiakkaiden jonotusta esimerkiksi narikkaan. Tästä kaikesta syntyy tilanteita, jotka saattavat aiheuttaa järjestyshäiriöitä. Lisäksi tupakansavu, tupakantumpit, syntyvä melu ja ihmismassat ravintolan ulkopuolella saattavat häiritä muita yrittäjiä tai ympäristön asukkaita.

Asiakasviihtyvyyden kannalta tupakoinnin kieltäminen tai siirtäminen tupakointitilaan on kaksitahoinen asia. Suomen kansasta kolmasosa on tupakoitsijoita

ja heitä asia häiritsee. Kuitenkaan suurin osa suomalaisista ei tupakoi ja tutkimuksen mukaan savuttomuus lisäisi merkittävästi heidän viihtymistään ravintoloissa.

Uuden lain vaikutukset ravintola-alan rakenteeseen Suomessa

Kuten Hallituksen esityksessä todetaan, lain vaikutusten oletetaan olevan suurimpia pienten ja lähiöissä sijaitsevien ravintoloiden osalta. Kun tarkastelee haastattelun ja mediatutkimuksen tuloksia, täytyy yhtyä tähän oletukseen. Etenkin juuri halvimman hintaluokan anniskeluravintoloiden varsinkin niin sanottujen olutravintoloiden, toiminnan voi uskoa kärsivän lakimuutoksesta. Näissä ravintoloissa eivät keski-ikäiset, ravintoloissa käyntiensä määrää lisäävät ihmiset oletettavasti juuri käy. Toiseksi nämä ravintolat perustavat toimintansa suureen myynnin volyyymiin, ja näin ollen kilpailu asiakkaista on kovaa.

Myös pienten ravintoloiden voi olettaa kärsivän uudesta laista. Ilmastointi-investoinnit koituvat varmasti melko kalliiksi. Pienillä ravintoloilla tämä tarkoittaa sitä, että tupakointitilan rakentamisessa otetaan suuri taloudellinen riski, jonka kuoleutumiseen tulee kulumaan pitkä aika.

Uuden lain vaikutuksista saadaan varmaa tietoa vasta ajan kuluessa. Tästä huolimatta toivon kuitenkin, että työtäni voitaisiin käyttää yhtenä tulevaisuuden suunnittelun apuvälineenä. Mahdollisena jatkotutkimuksena voitaisiin toteuttaa vaikkapa samaa aihetta koskeva uusi asennetutkimus vuoden kuluttua lain voimaan astumisesta. Tällöin saataisiin tietoa siitä, miten asenteet ovat muuttuneet ja kuinka yrittäjät ovat lain muutoksesta selvinneet. Tämä tutkimus voisi mahdollisesti liittyä myös muissa Suomen kaupungeissa tehtyihin yleisön asenteita mittaaviin tutkimuksiin.

Lähteet

Forss, J. 2005. Tupakointitilan rakentaminen valtaosalle pk- yrityksistä mahdollonta. Vitriini - lehti 7/2005, 16 - 17.

Hallituksen esitys 226/2005. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain muuttamisesta.

Heikkilä, L. 2004a. Ravintoloitsijapari Marita ja Ilpo Vilenius: "Samassa työvuorossa 27 vuotta." Vitriini - lehti 4/2004, 15 - 18.

Heikkilä, L. 2004b. Mikko Merivirta, Cafetering Oy: "Yrittäjille taattava mahdollisimman vakaa toimintaympäristö." Vitriini - lehti 5/2004, 21 - 25.

Heikkilä, L. 2005. Palace- laatua uusina liikeideoina. Vitriini - lehti 2/2005, 14 - 18.

Hein, R., Wahlfors L. & Österberg E. 2005. Alkoholijuomien kulutus vuonna 2004. [Viitattu 13.11.2005.] Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskuksen tiedote. www.stakes.fi/hyvinvointi/ahtu/

Helakorpi, S., Uutela, A. & Puska, P. 2006. Työikäisen väestön terveyskäyttäytyminen ja terveys. Kansanterveys - lehti 1/2006, 10. Kansanterveyslaitos.

Helakorpi, S., Patja, K., Prättälä, R., Aro, A. & Uutela, A. 2004. Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys, kevät 2004. [Viitattu 20.12.2005.] Helsinki: Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B13/2004. http://www.ktl.fi/attachments/suomi/julkaisut/julkaisusarja_b/2004b13.pdf

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10. painos, osin uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Holmila, M., Metso L. & Österberg E. 2005. Pitkät aukioloajat lisäävät juopottelua. [Viitattu 1.11.2005.] Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskuksen Dialogi-lehti. <http://www.stakes.fi/dialogi/03/dia82003/16.htm>

Honkakumpu, I. 2004. Suuret investoinnit hukkaan? Ei totaalikiellolle. Vitriini - lehti 8/2004, 24 - 25.

Honkakumpu, I. 2005. Olutpainotteiset menestyskonseptit. Vitriini - lehti 6/2005, 24 - 26.

Ikkala, M. 2004a. Salliva vai tiukka linja? PAM - lehti 10/2004, 8 - 9.

Ikkala, M. 2004b. Ravintoloihin tupakkakoppi tai täyskielto. PAM - lehti 17/2004, 8 - 9.

Kenen oikeus. 2005. PAM - lehti 6/2005, 4 - 5.

Laki 26/1920. Laki eräistä naapuruussuhteista.

Laki 693/1976, Laki toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi.

Laki 738/2002. Työturvallisuuslaki.

Laki 1143/1994. Alkoholilaki.

Lankinen, H. 2004a. Pihvi palasi ykköseksi. Ruokatrendit. Vitriini - lehti 8/2004, 34 - 37.

Lankinen, H. 2004b. [Viitattu 25.11.2005.]

<http://www.shr.fi/index.php?module=ContentExpress&func=display&ceid=695&meid=54>

Lankinen, H. 2005. Suhdanne 2/2005. Hotelli- ja ravintola-alan kehitysnäkymät. [Viitattu 26.11.2005.] Suomen hotelli- ja ravintolaliitto SHR

<http://www.shr.fi/modules/ContentExpress/repository/suhdanne05%202.pdf>

Mediakortti. 2005. [Viitattu 17.12.2005.] Vitriini - lehti.

<http://www.aikakaus.fi/com/mediakortit/mediakortti.asp?id=213&lang=fin&vuosi=2005>

Mediakortti. 2006. [Viitattu 19.12.2005.] PAM - lehti.

http://www.pam.fi/mp/db/file_library/x/IMG/21615/file/Mediakortti2006.pdf

Mustonen, H., Mäkelä, P., Metso, L. & Simpura, J. 2001. Muutokset suomalaisten juomatavoissa: toiveet ja todellisuus. [Viitattu 4.11.2005.] Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskuksen tiedote.

<http://www.stakes.fi/hyvinvointi/ahtu/juomatapatutkimus/muutokset.doc>

Mäkelä, M. & Metso, L. 2005. Eniten juodaan ja alkoholiin kuollaan viikonloppuisin. [Viitattu 19.10.2005.] Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskuksen Dialogi - lehti. <http://www.stakes.fi/dialogi/05/dia305/40.htm>

Palmu, I. 2004. Täyskieltoa harkittava. PAM - lehti 10/2004, 9.

Patja, K. 2004. Tupakansavuinen sisäilma vaarallista. Kansanterveys - lehti 8/2004, 5. Kansanterveyslaitos.

Peltola, S. 2005. Savuttelijoita on paljon. PAM - lehti 5/2005, 6.

Pohjanpalo-Sampio, H. 2005a. Paminat. Savuttomat ravintolat? PAM - lehti 2/2005, 4.

Pohjanpalo-Sampio, H. 2005b. Paminat. Täyssavuttomuus tuo työpaikkoja. PAM - lehti 4/2005, 4.

Public Health (Tobacco) Act, 2002. [Viitattu 27.12.2005.]

[http://www.otc.ie/Uploads/Public%20Health%20\(Tobacco\)%20Act%202002.pdf](http://www.otc.ie/Uploads/Public%20Health%20(Tobacco)%20Act%202002.pdf)

Puska, P. 2004. Ravintolat ja baarit savuttomiksi. Kansanterveys - lehti 8/2004, 2. Kansanterveyslaitos.

Pääkirjoitus. 2005. Ravintolatupakointi muuttuu. Vitriini - lehti 4/2005, 3.

Ravintoloiden anniskelutoiminnassa ja valvonnassa kehittämisen varaa. 2004. Vitriini - lehti 6/2004, 32 - 34.

Rimpelä, A., Rainio, S., Pere, L., Lintonen, T. & Rimpelä, M. 2005. Tupakka-
tuotteiden ja päihteiden käyttö 1977 - 2005. Nuorten terveystapatutkimus
2005. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2005:23. Helsinki: Sosiaali- ja
terveysministeriö.

Reijula, K. 2004a. Ravintoloita koskevan tupakkalain toteutuminen Suomessa.
Selvityshenkilön raportti. [Viitattu 27.12.2005.] Sosiaali- ja terveysministeriön
työryhmämuistioita 2004:15. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

<http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/store/2004/10/pr1104309895795/passthru.pdf>

Reijula, K. 2004b. Ravintoloita koskeva tupakkalaki ei toimi. Kansanterveys -lehti 8/2004, 3 - 4. Kansanterveystulos.

Sillanpää, M. 2002. Säännöstelty huvi, Suomalainen ravintola 1900-luvulla. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki 2002. Otavan kirjapaino Oy. Keuruu 2002.

Smoke-Free Workplaces in Ireland; A One-Year Review. 2005. [Viitattu 22.12.2005.] Office of Tobacco Control.

http://www.otc.ie/Uploads/1_Year_Report_FA.pdf

Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus. Tilastot. [Viitattu 11.12.2005.] http://www.sttv.fi/tilastot/tilastot_frameset.htm

Suomaa, L., Simonen, O., Katajamäki, L., Vuori, M., Forss, J., Haverinen, K. & Jokinen, P. 2005. Ravintolat savuttomaksi. Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmämuistioita 2005:9. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Tilastotietoja vuodelta 2004. [Viitattu 19.10.2005.] Suomen Hotelli- ja Ravintolaliitto Ry. 2004.

<http://www.shr.fi/index.php?module=ContentExpress&func=display&ceid=328&meid=90>

Svensk, M. 2005. Perustelut tupakointikiellolle eivät kestä. PAM - lehti 6/2005, 5.

Syrjänen, A. & Westermarck, I. 1997. Maailmalta, maailmalle – kulttuurisia katsauksia. Porvoo: WSOY- kirjapainoyksikkö.

Tiedote 202/2004. [Viitattu 25.12.2005.] Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu. <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/documents/3047/index.htm>

Tiedote 567/2005. [Viitattu 25.12.2005.] Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu. <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/documents/5504/index.htm>

LIITE 1**Tupakkalakimuutoksen vaikutus ravintolakäynteihin**

A) Sukupuoli? 1) Mies 2) Nainen

B) Ikä?

C) Tupakoitko? 1) Kyllä (myös satunnaisesti) 2) En

D) Kuinka usein käyt ravintolassa?

1) 3 kertaa viikossa tai useammin 2) 1-2 kertaa viikossa

3) 1-2 kertaa kuukaudessa 3) harvemmin

E) Jos tupakointi ravintoloiden sisätiloissa kiellettäisiin erillistä, tarjoilutonta tupakkahuonetta lukuunottamatta kokonaan, kävisit ravintolassa

1) useammin 3) yhtä usein 4) hieman harvemmin

2) hieman useammin 5) harvemmin.

F) Jos tupakointi ravintoloiden sisätiloissa kiellettäisiin erillistä, tarjoilutonta tupakkahuonetta lukuunottamatta kokonaan, viihtyisit ravintolassa

1) kauemman aikaa 2) yhtä kauan kuin ennen 3) lyhyemmän aikaa.

G) Tupakoinnin kieltäminen ravintoloissa on mielestäsi...

1) hyvä asia. 2) huono asia.

Lisäkysymykset tupakoiville:

H) Jos tupakointi kielletään ravintolassa kokonaan, käytkö kyseisessä ravintolassa

1) useammin 3) yhtä usein 4) hieman harvemmin

2) hieman useammin 5) harvemmin.

I) Jos tupakointi kielletään ravintolan sisätiloissa kokonaan, luuletko käyväsi ravintolassa ollessasi välillä ulkona tupakoimassa?

1) Kyllä 2) En